

پۆلئىنى «سەلەفى»، لەنئىوان زاراوه سازىيى سىكتۆلۆجىيى ئىسلامى، و گوتاره سىياسىيەكان

شىكردنەوه و پىداچوونەوهى رەخنەيى

سەررور پىنجوئىنى

توئزەر لە بەشى توئزىنەوهى ناوهندى رۆشنگەرىيى چاودىر

پوخته

ئهم توپژينه وهى به لايه نيک له توپژينه وهى کانى رپيازى سه له فى و ته وژمى سه له فى به شدارى ده کات، ئه ویش لايه نى تيرمينولوجيا و زاراهه سازى و وردکردنه وهى تيرمى «سه له فى» ه، و چاوديرى به کارهينان و به که لک هينان و به گه پرخستى ئهم تيرمه يه له گوتاره سياسيه کان و سياسى-مه زهه يه دژه کاند، و په خنه سازيه بو پيناسه لايه نگر و نابابه تيه کان بو سه له فيه ت که پاشخان و بنچينه «فيرقه يى» و ميژووييه که بو ئهم رپياز و ته وژمه نادیده ده گريت، و يه کسانى ده کات به «شارپگه ي ئيسلام»، و نيشانه و جيا که ره وه ميژوويى و ژينگه ييه کانى کال ده کاته وه. توپژينه وهى که پالنه ر و باگراونده کانى ئهم به گه پرخستن و پيناسه و پۆلين کردنانه له ناوه ندى و به ره جياوازه کاند ده دؤزيتته وه، و ئه و ساده کارى و ساخته کردنى هوشياريه ده يسازين و ئه و هه له و به هه له دابردن و شيواندانه ي که ليانسه وه به ره هم دين روون ده کاته وه، و له ئه جامدا توپژه ر بانگه شه ده کات بو ورده کارى و هوشيارى زانستى و «فيرقه ناسى» انه بو تيرمى «سه له فى».

کليه وشه کان: دابهش بوونى ئايينى، «فيره ق»، سيکتولوجيا، سه له فيه ت، رپيازى سه له فى، ته وژمى سه له فى، سه له فيه تى جيهادى، سه له فيه تى مه نه جى، ئيسلامى سياسى، سه له فيه تى سياسى.

پیشه کی

تهوژمی سه له فی که تهوژمیکی کارای کومه لگای ئیسلامی سونیه، و په یوه ندییه کی قهیراناویی له گه ل تهوژمه کانی تر هیه، و په یوه ستیه کی تهوژم و مزای و ناجیگیری به سیاست و ئاسایشه وه له کومه لگای ئیسلامی و خوره لاتیدا هیه؛ پشکیکی گوره ی بایه خدانی ناوهنده کانی توئیژینه وهی ریاز و گروپه ئیسلامیه کان و تیروزی می ئیسلامی و ناوهنده کانی بریاری سیاسی بهرکه وتووه. به هوی جیاوازی بایه خدانی هه ریه ک له ناوهنده کانی توئیژینه وه و ناوهنده سیاسیه کان له لایه نی میتودی کار و ئامانجه وه، و به کاری فره رنگی و دابهش بوونی تهوژمه سه له فیه که به سه ر چند به ره و په وتیکدا؛ ده رک کردن و ده ستنیشان کردن و پۆلین کردنی ئه م ریاز/تهوژمه جیاواز و ناکوک و ناهه ماهه نگی ده بییت، که ئه مه سیپه ری خوی ده دات به سه ر تیگه یشتن و نزیکه وتنه وه و مامه له کردن له گه ل دیارده که و تهوژمه کاند. و له پیش هه موو شتیکیسه وه ئه م ناکوک بوونه به ناوهینان و ناودیر کردن و ئاماژه کردنه وه ده رده که وییت، که ئه گه ده ستنیشان کردن و پۆلین کردنی دیارده که و تهوژمه که ورد نه بییت؛ له ناوهینان و ئاماژه کردندا که م و کورتیه که ده رده که وییت و له گوتار و باس و خواصدا په یامی هه له یان شیوی تراو ده گات به وه رگر که ده توانییت هوشیاری و ده رکی واقیع ساخته بکات.

ئه و که م و کورتیان له ده ستنیشان کردن و پۆلین کردن و پاشان ناودیر کردنی ئه م دیارده یه دا رووده دن، به دوو میکانیزمی سه ره کی - که پیچه وانه ی یه کترن - جیه جی ده بن، ئه وانه ش؛ یه که میان: تاییه ت کردن و کورت کردنه وه ی پۆلینکی گشتی له به شیکی زه ق و ده رکه وتووی دیارده که دا، دووه میشیان: کال کردنه وه ی خه سلته کانی به شیکی تاییه تمه ندی دیارده که به خسته بهرچاوی وه کوو به شیکی ئاسایی له کوی دیارده که به ساده کردنه وه و دووباره کردنه وه ی پۆلینه گشتیه که. ئه م دوو میکانیزمه زیهنیه، که وه کوو دوو هه له بیژی وان، له پشتی پۆلین کردن و ناودیر کردنی تهوژمه سه له فیه کانه وه هه ن. به میکانیزمی یه که م هه ندییک تهوژمی سه له فی وه کوو نمونه ی بهرجه سته که ری سه له فیه ت ده خرینه روو و به م شیویه سه له فیه تی تهوژمه کانی تر ده شارریتته وه، و به میکانیزمی دووه میش هه ندییک تهوژمی سه له فی تاییه ت و خاوه ن ریگه و هه ل بژارده ی تاییه ت وه کوو تهوژمی سه له فی ئاسایی ده خرینه روو، به م شیویه ش خه سلته

و تایبه‌تمه‌ندیی ئهم ته‌وژمانه ده‌شاررته‌وه. هه‌ر یه‌که له‌م میکانیزم و هه‌له‌بپژینه پالنه‌ر و ئامانجی ئایدیۆلۆجیایی و سیاسیان له‌ پشته‌وه هه‌یه، که کاتیک ده‌زانین کۆ و چ لایه‌نیک ئهم میکانیزم و شیوازانه به‌کارده‌هیتیت و چ جوړه په‌یوه‌ندییه‌کی له‌گه‌ل دیارده‌که هه‌یه؛ پالنه‌ر و ئامانجه‌کانیش ده‌رده‌که‌ون.

که‌واته چاره‌سه‌ری کیشه‌که به‌وه ده‌بیت هه‌موو خه‌سه‌له‌ته‌گشتیه‌کانی دیارده‌که که سه‌له‌فیه‌ته (که ئهم خه‌سه‌له‌تانه مایه‌ی جیا‌بوونه‌وه‌ی بوون له‌ دیارده‌گه‌وره‌که که پریازی سوونیه له‌ پریازه ئیسلامیه‌کان) بخه‌ینه‌روو، له‌ هه‌مان کاتیشدا هه‌موو تایبه‌تمه‌ندی و خه‌سه‌له‌ته‌تایبه‌ته‌کانی ته‌وژمه سه‌له‌فیه‌کان ده‌ستنیشان بکه‌ین، بو‌ئوه‌ی هیچ لقیکی پریازی سه‌له‌فیمان لۆ و ن نه‌بیت، و هیچ ته‌وژمیکی تایبه‌تیشمان له‌ناو پریازه سه‌له‌فیه‌که‌دا لۆ و ن نه‌بیت. به‌م شیوه‌یه‌رئ‌ده‌گرین له‌ هه‌ردوو میکانیزمه‌ زه‌ینیه‌که بو‌ شیواندن و به‌لارپیدا‌بردنی باس‌وخواسی سه‌له‌فیه‌ت. ئه‌مه‌ش ورده‌کاری و قوول‌بوونه‌وه‌یه‌ک له‌ «فیرقه‌ناسی» و «سیکتۆلۆجیا»ی سه‌له‌فیه‌ت ده‌خواریت.

دابهش بوونی ئایینی، و دروست بوونی سیکت «فیرقه» کان:

«فیرقه» یان دابهش بوونی ئایینی Religious denomination، دابهش بوونی و دروست بوونی گرووپگه ل و قوتابخانه ی جیاواز له میژووی هه ر ئایینی کدا وه کوو ئه نجامی کی حه قی وایه، و هیچ ئایینی ک و هیچ قوتابخانه یه ک له م دابهش بوونانه قوتاری نه بووه، که زۆر جار ده گاته نا کۆکی له لیستی ده قه پیرۆزه سه ره کیه کانیشدا، و دابهش بوونه کان ئه وه نده ش فراوان و ورد ده بنه وه که - بۆ نموونه - بووه ته و ته یه کی باو له که له پووری ئیسلامیدا که هه ر سێ ئایینه ئیبراهیمیه که به سه ر هه فتا و ئه وه نده گرووپ «فیرقه» دا دابهش بوون! ده قه که (مه به ستم؛ «حه دیث» ی «افترقت الیهود علی إحدی وسبعین فرقة، وافترقت النصری علی اثنتین وسبعین فرقة، وستفترق هذه الأمة علی ثلاث وسبعین فرقة» که لیره دا مه به ستمان نیه ره خنه سازی «سه نه د» و «مه تن» ی بۆ بکه یین) ده یه ویت بلیت هه میشه دابهش بوونی ئایینی و دروست بوونی «فیرقه» گه لی ئایینی له ئایینه کاندایه رده وامه، و تا بیت زیاتریش تا وده سیئت، ئه مه ش به سێ ژماره ی دوا-به-دوا «متوالیه» sequence ده رده بریت که ده لیت: «فیرقه» کانی یه هوود ۷۱ فیرقه بوون، و «فیرقه» کانی مه سیحیه کانیش ۷۲، و ئوممه تی ئیسلامیش ده بیته ۷۳ «فیرقه» (دوابه دوابوونی ئه م ژمارانه - که هه ر ژماره یه ک به به های ۱ زیاتره له وی پیش خۆی - و سازکردنیان له ژماره ۷۰ ی هیما یی بۆ زۆرکردن؛ نیشانه ی ئه وه ن که ژماره کان هیما یین و ته نها ده برینن بۆ مانای زۆر بوون و زۆرتربوون). کاتی خۆشی (ئه بولحه سه نی ئه شعهری) له «مقالات الإسلامیین» دا - که بنه ما و بیر و بۆچوونی «فیرقه» ئیسلامیه کانی تیدا کۆکردووه ته وه - زیاتر له سه د «فیرقه» ی ئیسلامی تیدا باس کردووه! و (شه هه رستانی) ییش له «الملل والنحل» دا ده یانگه یه نیته ۷۶ فیرقه! هه رچه ند ئه مانه هه موو دابهش بوون و «فیرقه» لاوه کی و بچووکه کانیش ده گرنه وه، و (ئه شعهری) له سه ره تاوه ده لیت: «فیرقه» سه ره کیه کانی موسو لمانان ده دانه ن (۱).

بۆیه ناسینی دابهش بوونه کانی هه ر ئایینی ک به شیکی سه ره کیه له ناسین و لیکۆلینه وه ی ئه و ئایینه. هه ر بۆیه له زانسته ئیسلامیه ترا دیشنا له کاندایه زانستیکی ترا دیشنا لی ره سه ن و کۆن بریتیه له زانستی «فیرقه کان» («الفِرَق»)، که به «علم الفِرَق» ناو ده بریت، یان - ورد تر - «زانستی گوتاری فیرقه کان» («علم مقالات الفِرَق») [ئه م ناوانه پراوپره یه که م جار، سالی ۱۹۴۰، لای (د. مه حموود موحه ممه د ئه ل-خوزه یری) (۱۹۰۶-۱۹۶۱)، مامۆستای میژووی فه لسه فه ی ئیسلامی له زانکۆی میصری (زانکۆی قاهیره)،

دەركەتوۋە(۲)،]، ۋە ھەندىك لە باسوخواسە سەرەكى ۋە گشتىھەكانى لە كەلەپوورى زانستى ئىسلامىي ترادىشنالى «عەقائىد» ۋە «كەلام» (يان «ئوۋسولۇ دىن» يان «فىقھى ئەكبەر»...) يانى «تېۋلۇجىي ئىسلامىي مەنھەجى»، دەبىنەۋە، ۋە وردەكارىھەكانى ۋە - بەتايىھەتى - باسوخواسە مېژوۋىيى ۋە بايۇگرافىيەھەكانى ۋە گواستىنەۋە ۋە «ئىقتىباس»-ھەكان لە گوتار ۋە گوتراۋى رابەرانى ھەر «فىرقە»-يەك لە كەلەپوورىكى نووسراۋدان كە بە «فىرقە» ئاماژەى بۇ دەكرىت، ۋە زانستىكى ئىسلامىي كۆن ۋە نوپىيە، ۋە لە سەردەمى ھاۋچەرخىشدا پەرەپىدان ۋە نوپىكردەنەۋەيەكى ئىسلامىيەنەى بە خۇيەۋە بىنيۋە [لەم بارەيەۋە كارەكانى ھەردوۋ ئەكادىمىستى ئىسلامىي سوعوۋدى (ناصر عبد الله القفارى) ۋە (محمد بن خليفه التميمى)، كە ھەندىك توڭزىنەۋە ۋە تىكتىست-بوكيان بە ناۋىشانى «علم مقالات الفرق» ھەيە، زياتر سەرنج رادەكىشن]، ۋە ئىستەش لە زانكۆ ۋە پەيمانگا ئىسلامىيەكاندا ۋانەيەكى سەربەخۇيە، كە كىشەى سەرەكىي ئەم ۋانەيە ئەۋەيە بىلەنەنەنە نىيە ۋە لە ھەر زانكۆ ۋە كۆلىچ ۋە پەيمانگا ۋە «مەدرەسە»-يەكدا پاشكۆ ۋە بەسراۋەى رېيازى ناۋەندەكەيە. ئەم زانستى ترادىشنالى «فىرقە»-ھە ئەگەر ھمانەۋىت نوپىيە بىكەنەۋە ۋە بەرگىكى نوپىيە بەبەردا بىكەين؛ دەكرىت بە ناۋىشانى «سېكتۇلۇجىي» ئىسلامى كارى لەسەرى بىكەين، كە «سېكتۇلۇجىي» بەسادەيى برىتيە لە زانستى لىكۆلىنەۋەى ھەر sect-يىك، ۋاتە ھەر رېياز ۋە «فىرقە»-يەكى - بەتايىھەتى - ئايىنى، ۋە بەتايىھەتتر ئەۋانەى كە نوپىيە ۋە ھاۋچەرخن ۋە برىك جىاۋازن لە شىۋەى ترادىشنال ۋە ئورتۇدۆكسى ئايىنەكە. ھەرچەند زاراۋەى Sectology زۆر لىكاۋە بە «فىرقەناسى» ۋە تېۋلۇجىي مەسىھىيەۋە (ۋە لەو گروپ ۋە ئايىن ۋە بزۋوتنەۋە ئايىنەش دەكۆلىتەۋە كە لە كۆمەلگا مەسىھىيەكاندا سەرھەل دەدەن بەبى ئەۋەى بە گروپ ۋە كلىساي مەسىھى بژمىررىن، ۋە ۋاتە cult-ھەكان. بۇ مۇنە؛ كلىساي ساپەنتۇلۇجىي، كە ئايىنكى دەستكردى بازراگانەى جىيى مشتومپرە لە ئەمەرىكا ۱۹۵۰كان سەرىھەل داۋە)، بەتايىھەتى ئەۋەى لە پروسىيا ۋە بە زمانى پروسىي زياتر پەرەى پى دراۋە، ۋە زاراۋەكەش ھەر لە پروسىيا سالانى ۱۹۱۰-ھەكان دارپىژراۋە كە بە پروسىي سېكتولۇجىي | سېكتەلۇگىيە | (ۋە ھەرۋەھا | Сектоведение | سېكتەفېدېنېيە) ي پى دەۋترىت، ۋە سالى ۱۹۱۲ لەۋى بەشى زانكۆيى بۇ كراۋەتەۋە. بەش-بە-ھالى گروپ ۋە بزۋوتنەۋە ئايىنە نوپىيەكانىش، ئىستە «لىكۆلىنەۋەى بزۋوتنەۋە ئايىنە نوپىيەكان» ياخود New Religions Studies كە بە NRS ئاماژەى بۇ دەكرىت؛ بوارىكى ئەكادىمىيىي تايىھەت، ۋە چەند بوارىكى زانستىي ۋە كوۋ ئايىنەناسى ۋە تېۋلۇجىي ۋە ئەنتروپۇلۇجىي ۋە كۆمەلناسى ۋە دەروونناسى ۋە ھى تر تىيدا ھاۋكار دەبن. جگە لەۋەش بەدۋاداچوون ۋە لىپرسىنەۋە ۋە چاودىرى كردنى ئەم بزۋوتنەۋە ئايىنە نوپىيە ۋە لادانە ياسايىھەكانىان ۋە شىۋازە فىلۇۋىيەكانىان يەكىكە لە بۋارەكانى چالاكىۋانى.

شىتىكى زانراۋە دابەشبوون ۋە «فىرقە» سەرەكەھەكانى ئىسلام لە كۆندا برىتىن لە «ئەھلى سوننە» ۋە «شىعە» ۋە «خەۋارىج» ۋە «موتەزىلە» ۋە «باطىنەكان» (ۋە گروپىي مېژوۋىيى ترى ۋە كوۋ «جەھىمىيە» ۋە «قەدەرىيە» ۋە «مورجىئە» ۋە ھى تر). لە «فىرقە» ۋە بزۋوتنەۋە ئايىنە نوپىيەكانىش؛ ھەندىك گروپىي موسۇلمانە ئەفرىقايىيە ئەمەرىكايىيەكان (ۋە كوۋ «ئوممەتى ئىسلام»)، ۋە بزۋوتنەۋەى ئەھمەدى (قادىيانى)،

و گروپه ئيسلاميه هينديه کانی تری وه کوو به ریلوی و دیوبه نندی، و هه نديکی تر که بوونه ته ئایینی سهر به خو (وه کوو ئایینی بابی-به هایي)، و هه نديکی تری نوځوازی وه کوو قورئانیه کان، نا-فیرقه بیه کان (ئه و موسولمانانه ی خوځیان ته نها به شوځنکه و ته ی ئیسلام، به بی «فیرقه» و «طائفه»، پیناسه ده که ن)، ریفورمیست-مؤدیرنیسته کان (وه کوو «بزووتنه وه که ی عه لی گهره» ی سه یید ئه حمده خان، و موسولمانانه لیبرالیسته کان، و بزووتنه وه ی گولهن...); سه رنج راده کیشن.

له و ئیوانه دا سه له فیه ت رپياز و «فیرقه» یه ک و بزووتنه وه یه کی ئایینی ئیسلامی کۆن و تازه یه، چونکه:

- هه م پيشینه یه کی هه یه له دابه ش بوون و «فیرقه» ئیسلامیه کۆنه کاند، که بریتیه له «ئه هلی حه دیت» به گشتی، و رپياز ی حه نبه لی له بیروباوه ردا، و گروپی (هه نبه لیه کان) که زۆر جار به ناووناته زۆره ی فیرقه یی وه کوو «هه شوویه» و «موشه بیه» ئاماژه یان بۆ کراوه، و به تایبه تی په ره پی دان و تیۆریسازیه کانی هه ردوو زانای ئیسلامی حه نبه لی (ئین ته یمییه) و (ئین ئه ل-قه ییم) بۆ ئه و رپياز هه نبه لیه، سه رباری هه نديک بنه مای رپياز ی (ظاهیری) له کۆن و نویدا که زۆر جار هه ست به سه ره له دانه وه ی له ناوه نده سه له فیه کاند ده که ین.

- و هه م سه له فیه ت له سه رده می نویدا بزووتنه وه یه کی ئیسلامی نوځیه که جیاواز بوو له ئیسلامه ته قلیدی و ئورتودۆکس و دامه زراوه ییه که و رپياز ه ئیسلامیه جیگیر و خوځمالی کراوه کان، و به به راورد به وانه ده شتوانیت بپته جوړیک له ریفورمی ئیسلام. ئه م سه له فیه ته، وه کوو دواتر له سه ری ده رۆین، چه ند قوتابخانه و شیوه و ئاراسته یه کی ناوچه یی جیاوازی هه بوو که دیارترینان بزووتنه وه ی وه هه پایه. په یدا بوونی ئه م سه له فیه ته، به تایبه تی وه هه پایه ت، به جوړیک له کۆنتیکستیکی نوځی و هاوچه رخ و جیاوازا بووه که هه نديک له وته بیژانی رپياز ه دژه کان به راوردی ده که ن به سه ره له دانی گروپ و ئایینزای له ئیسلام ده رچوو ی هاوچه رخی وه کوو بابی و به هایي، و ئه حمه دی یاخود قادیانی، و گروپی له و شیوه یه، له گه ل ئه و جیاوازیه رۆشانه ی وه هه پایه ت له و گروپ و نیمچه-ئایینانه جیا ده که نه وه.

جگه له وه ش «سه له فیه ت» به واتا هه ره گشته که ی و به ده ره پینانی خه سلته تایبه ته کانی (وه کوو گه رانه وه بۆ ده قه سه ره که یه کان و دۆخی به رایي ئایینه که پيش دابه ش بوونه کان و پيش تیکه ل بوونی به سیسته می رۆخی و ئایینی و مه عرفیه یی جیاواز، و به تپه راندنی ده سه لاته ئایینه دامه زراوه ییه کان و ئه و دارشته نه وه و گونجاندن و خوځمالی کردانه ی کردوویانه بۆ بیروباوه ر و یاسا ئایینه کان) و دۆزینه وه ی ئه م خه سلته تانه له سیسته می ئایینی تر دا، رپياز یکان یان قوتابخانه یه که که ده گونجیت له هه موو ئایینیک و رپياز یکی ئایینیدا به ناو و ناویشانی تر هه بی، و تایبه ت نیه به ئیسلام و ئیسلامی سونیه وه. بۆ نمونه؛ له میژوو ی ئایینی یه هوویدا گروپی وه کوو (سه دووقیه کان) زۆر خه سلته تیان وه کوو سه له فیه تی ئیسلامی و سه له فیه تی نوځی وه هه پایي (به تایبه تی ته وژمی سه له فیه تی مه نه جی) ده چیت، به تایبه تی

كورت كىردنەۋەى دەقە پىرۋزەكان لە دەقە سەرەككەكاندا و دامەرزاندنى بىرۋاۋەپ تەنھا لەسەر ناۋەپۋكى ئەو دەقە سەرەككەكانە و پەت كىردنەۋەى دەقە لاۋەكى و تەقلىدىەكان (كەلەپوورى پىغەمبەرانى ئىسپرائىل، و حاخامەكان)، و ۋەكوو ھاۋپەيمانىيان لەگەل دەسەلات و جۆرىك لە جيا كىردنەۋە و - ھەم - ھاۋپەيمانىي دەسەلاتى كۆشك و دەسەلاتى پەستگا، و بەجى ھىشتنى سىياسەت بۆ دەربار و كۆشك. لە سەردەمى نوپىشدا؛ ئاراستە يەھوودىيە ئۆرتۇدۇكسە ئىسپرائىليە زايۇنىەكە پۆلى سەلەفەتتىكى يەھوودىيە نوپى دەبىنىت كە ھەم ھەندىك چاكسازى و گۆرانكارىيە لە يەھوودىيەتە حاخامىيە ئۆرتۇدۇكسەكەدا كىردوۋە و ھەم - بە پىچەۋانەى يەھوودىيەتى پىفۆرمەۋە - دەگەپتەۋە بۆ دەقەكان و ياسا و دروشمە ئايىنەكان و كەلەپوورى يەكەمى ئايىنەكە.

لە مېژوۋى ئايىنى مەسىھىشدا بزووتنەۋەى (پروتىستانت) ى سەدەى (۱۶) زۆر خەسلەتى سەرەككى لە سەلەفەتتى ئىسلامىي نوپى دەچىت، بەتايىبەتى بانگەشەى گەپانەۋە بۆ تىكسەتە پىرۋزە سەرەككەكان، و تىپەپاندنى كەلەپوورى پاقە و پەراۋىزى زانا ئايىنەكان و دەقە لاۋەككەكان، و گەپانەۋەى زىاتر بۆ بنەماى يەكتاپەرستى و ناسنامەى ئايىنى جياكەرەۋە و بنچىنەى يەھوودى. زۆربەى دابەشبوون و فىرقە مەسىھىيە نوپىيەكانىش لەژىر بالى كلىساي پروتىستانتىدا ھاتوونەدەرى.

لە رېپازە ئىسلامىيە نا-سونىيەكانىشدا ھاۋشىۋەى سەلەفەت ھەيە، ۋەكوو لە رېپازى شىعى (ى ئىمامىي دوازەدى)دا؛ تەۋژمى كۆن و تازەى ۋەكوو قوتابخانەى «ئەخبارىەكان» (ى سەدەى ۱۱ ك. و دواتر) [قوتابخانەى موخەممەدئەمىن ئەستەرنابادى و مىرزا موخەممەدى ئەخبارى و ھاۋەلانايان و شوپىنكەوتووانيان]، كە دەقەكان و گىپرانەۋەكانى ئەھلى بەيت بە تاكە سەرچاۋەى ياسادانانى ئىسلامى دەزانىت، و - ھاۋشىۋەى رېپازى سونىيە ۋەكوو ظاھىرى - بنەماى تىرى ۋەكوو عەقلى و ئىجماع و «ئىجتىھاد» ى «موختەھىد»ەكان كە دەبىتتە بەرنامەى كارى «موقتەللىدەكان» پەت دەكاتەۋە، و متمانە و پىرواى تەۋاۋى بە دەقى «حەدىث»ەكانى تۆمارنامە حەدىثەكانى شىعە ھەيە. لە بەرامبەرى قوتابخانەى «ئوۋسوللىەكان»دا كە باۋەپىيان بە ۋە بنەما عەقلى و ئىجتىھادىيانە و پلەى «موختەھىد» ى زىندوۋ ھەيە و پىشت بە وردەكارىەكانى «ئوۋسوللى فىقھ» بۆ ياسادانانى ئىسلامى دەبەستن، كە ئەم قوتابخانە «ئوۋسوللى»ە تەۋژمى زالى و پەسىمى شىعەى دوازەدىيە. ھەرۋەھا ۋەكوو تەۋژمى ھاۋچەرخى قوتابخانەى «تەفكىك» (ى سەدەى ۱۴ ك.). [قوتابخانەى مىرزا مەھدىي ئەصفەھانى و شوپىنكەوتووانى]. كە ئەمەيان زىاتر تايىبەتە بە لايەنى عەقائىدى، و پىداگرى لەسەر بىنا كىردنى بىرۋاۋەپى ئىسلامى لەسەر بنەماى دەقەكان و كەلەپوورى ئەھلى بەيت دەكات، و دژ بە فەلسەفاندن و عىرفاناندنى باۋەپ و «تەسەۋۋرات» ى ئىسلامىيە، و بانگەشە دەكات بۆ جيا كىردنەۋە «تەفكىك» ى مەعرىفە ئايىنە خۆپسكەكە (پىگەى «ۋەحى» و دەقەكانى) لە فەلسەفە و لە عىرفان و تەسەۋۋف (كە ئەمانە زالى بوون بەسەر دەرسودەۋر و رېپازى خويىندنى شىعەى ئىمامىدا، كە زۆر پەگەزى ھاۋبەشى لەگەل «كەلام» ى ئىعتىزالىدا ھەيە، و لەگەل «عىرفان» ى تىۋرى و فەلسەفەى ئىسلامىيە مەششائى

و ئیشراقیشدا تا رادهی یه کانگیربوون که له پوووری هاوبه شیان ههیه). رابه رانی ئەم قوتابخانهیه پیمان وایه شوین پیشینانی هه دیسیبژی شیعه، وه کوو (کولهینی) و (سه دووق)، که وتوون، و میراتی ئەوان زیندوو ده که نه وه. وه کوو ده بینین؛ ئەم قوتابخانهی «ته فکیک» هه لیکچوونی ته وای له گه ل سه له فیه ته سونیه که و - به تاییه تی - هه نه لیه ته تهیمی و وه هه ابیه که ههیه، له کاتیکدا قوتابخانهی (ئه خباری) ی یه کهم زیاتر هاوشیوهی رپیازی ظاهریه (و «ظاهیره تی نوئی») و سه له فیه تی نا-مه زه بهی («السلفية اللامذهبية») ده رده که ویت. که ده کریت بو هه ر یه که له مانه (ئه خباریه ت، ته فکیک، ظاهریه تی نوئی) له داهاتوودا توئیژینه وه ته رخان بکهین.

به م شیوهیه ده بیته خه سه له ته گشته کانی سه له فیه ت بناسین، له هه مان کاتیشدا سه له فیه ت خوی تووشی دابه ش بوون دیت و ده بیته دابه ش بوون و ته وژمه جیاوازه کانی جیا بکهینه وه.

پیناسه ی سه له فیه ت

و ون بوونی چه مکه که به هوئی دابه ش بوونه کانی سه له فیه ته وه

«سه له فیه ت» - وه کوو بنه مایه ک و رپیازی ک - به پیناسه یه کی باو بریتیه له (گه رانه وه بو ده قه کانی «قورئان» و «حه دیت» به تیگه یشتنی پیشینانی موسولمانان، و به موتوربه کردنی به رپیازی هه نه لی له بیروباوه ردا - به تاییه تی له گه ل په ره پی دان و نوئی کردنه وهی ئین ته مییه - له گه ل پیداگری له سه ر «ئیحتهاد» و دورکه وتنه وه له «ته قلید» و ده مارگیری فیهی). هه موو دابه ش بوون و ته وژمه سه له فیه کان له م پیناسه و ناسنامه گشته دا هاوبه شن ئە گه رچی له هه ندیک ورده کاری و ناوه رۆکدا جیاوازیان هه بیته. هه رچه ند میراتی ئین ته مییه و میراتی عه قائیدی هه نه لیه ت ئەو ئاماده ییه به هیزه ی له غه یری سه له فیه تی وه هه ابیدا نیه. بویه ده کریت هه موویان به «سه له فیه ت» ناوبه یین. به لام ئە گه ر باسه که له گروویک یان ته وژمیکی سه له فی بیته که تاییه ته ندی و کومه له هه ل بژاردن «اختیارات» ی خوی له بواره کانی «عه قائید» و «ئه حکام» و رپیاز و میتۆدی کارکردندا هه بیته؛ ئەو کاته ناویشانی گشته ی «سه له فیه ت» ته م و مژاوی ده بیته و ناروون و ناورد ده رده چیت، و پیوستیمان به تاییه تکاری و پۆلینکردنی وردتر هه یه.

ده بیته ئەوه ش روون بیته که سه له فیه ت ته نها سه له فیه ته وه هه ابیه که نیه و ته نها له سوعوودیه و له رپی بزوتنه وهی وه هه ابیه وه سه ری هه ل نه داوه، به لکو له چه ند شوینیکی تریش و له لای پیشه واگه لیکی ولاتانی تریش ده رکه وتوو، وه کوو ته وژمی ده وری (قوتابخانهی دیۆبه ندی) له هیندستان که کاریگه ریی به سه ر کومه لگای ئیسلامی هیندستان و پاکستان و ئەفغانستانه وه هه یه و «جیهادی» هه کانی ئەفغانستانیش قوتایی پاسته وخۆ و ناراسته وخۆی ئەو قوتابخانهیه بوون، که له سه ر بنه مای ناراسته ی ئاینی پیشه وایه ک

به ناوی (شاه وهلیوللای دیپلهوی) و کورهکانی دروست بووه. ههروهها وهکو بزوتنهوه سهلهفی- جیهادیهکهی (سهیید ئهحمهد بهریلوی) له هیندستان که له بنهردتا قوتابی قوتابخانهکهی (شاه وهلیوللا) ناوبراو بوو. ههروهها وهکو بزوتنهوه و دهولهته ئاینیهکهی عوسمان دان فؤدیۆ (عثمان بن فودی) له نهجیریا و دهوروبهری، سهرهتای سهدهی (۱۹). ههروهها وهکو بزوتنهوه وهههابیه چهکدارهکهی ئیندۆنیسیای نیوهی یهکهمی سهدهی (۱۹). ههروهها بزوتنهوهی چاکسازی (سهنوسییه) له لیبیا و سوودان که له ههندیک لایهنهوه بنهمای سهلهفی ههلهگرتبوو (وهکو کاریگهیری ئیمام ئهحمهد، و دژایهتی «تهقلید»). ههروهها وهکو سهلهفیهتی کۆمهلیک پیشهوا ئاینی تر، وهکو (مهموودشوکری ئالووسی) له بهغداد، و (شهوکانی) زهیدی له یهمن، و (صیددیق حهسن خان) و (سهیید نهذیر حوسهین) له هیندستان که بزوتنهوهی «ئههلی هدیث» یان له باکووری هیندستان دامهزراند که دوایی رۆلی له ژبانی سیاسییدا لهو ولاته دهبیته، و (ئهلبانی) له سووریا، و ههندیکی تریش.

بهلام ئهوه «سهلهفیهت» ههیه که له سوعوودییه و بهتاییهتی (نهجد) سهریههلهداوه؛ ئهوه بوته سهلهفیهتی نمونهیی له جیهانی ئیسلامیدا، که بریتیه له بزوتنهوه و ریبازی وهههابیهت (یان وهکوو خۆیان دهلین بانگهوازی نهجیدی «الدعوة النجدية»)، که لهسه بنهمای بانگهوازی (موحهمهدی کوری عهبدولوهههاب) و نهوهکهی و نهجدیهکانی تر دامهزراوه. بویه ئیسته که دهوتریت «سهلهفیهت»؛ بهزوری مهبهست ئهوه سهلهفیهته وهههابیهیه. ههتا ئهوه تهوژمه سهلهفیانهی تریش زۆریان سهراچاوهی بیر و کاریگهریان له سهلهفیهته وهههابیهکهوه وهرگرتوووه، بۆ نمونه: (سهیید ئهحمهد بهریلوی) هیندی له سهردانی حیجاز و ههجا بهر کاریگهیری وهههابیهت کهوتوووه (و له سهردهمی خۆیدا به وههبابی بوون «تۆمهت بار» کراوه)، به ههمان شیوه بزوتنهوه سهلهفیهکهی ئیندۆنیسیا که له بنهردتا کۆمهلیک حاجیی ئیندۆنیسیایی بوون و له مهککه ریبازی وههبابیان وهرگرتوووه، به ههمان شیوه (عوسمان دان فؤدیۆ) «عثمان بن فودی» که له سهردانیکی حیجازدا کهوتوووه بهر کاریگهیری وهههابیهت. ئهوه جگه لهوهی ههموو تهوژمه سهلهفیهکان دهگهڕینهوه بۆ میراتی (ئین تهیمییه) و (ئین ئهله-قهیم)، ههه ئهوه میراتهی که وهههابیهتیشی لهسهه دامهزراوه، که دیسان میراتی «ئیمامانی نهجد» یش کاریگهیری خۆیی ههیه.

دابهشبوونهکانی سهلهفیهتییه وهههابیهکه:

وهکوو ههه ئاین و ریبازیکی ئاینی؛ سهلهفیهته وهههابیهکهش دابهشبوون و «فیرقه» گهلی خۆیی ههیه، که ئیسته چهند تهوژمیکه:

- یهکهمیان: ئهوهی پیتی دهوتریت «سهلهفیهتی رهسمی» یان «سهلهفیهتی سولطانی» یان «سهلهفیهتی دهرباری»، که بریتیه له رابهرایهتییه وهههابیه رهسمیهکه که بهرهسمی هاوپهیمانی دهسهلاته (وهکو موفیتی شانیشینی و «دهستهی گهوره زانیان»)، که ئهمانه مامۆستای ههمووانن و وهکو چهتری ههمووان

وان.

- تهوژمیکی تر ئه‌وهیه پئی دهوتریت «سه‌له‌فیه‌تی زانستی» به واتای بایه‌خدار به «عیلم»ه ئیسلامیه ته‌قلیدیه‌کان. ئەمانه کۆمه‌لیک مامۆستا و خویندکاری زانسته ئاینیه ئیسلامیه‌کانن له‌سه‌ر شیوازه وه‌هه‌بایه‌که، به‌تایبه‌تی به‌زانسته ترادیشناڵه‌کانی «حه‌دیت» و ساخکردنه‌وه‌ی که‌له‌پووری «حه‌دیت» و ده‌ستنووسه‌کانیه‌وه‌ سه‌رقال ده‌بن. وه‌کو ئه‌وانه‌ی له - بۆ نمونه - زانکۆی ئیسلامی له‌ مه‌دینه و له سووریا به‌ده‌وری - بۆ نمونه - (ئه‌لبانی) و - دواتر - له ئوردون (حه‌له‌بی)دا کۆبوونه‌ته‌وه. ئیتر نه‌ سه‌ر به‌ ده‌سه‌لاتن، نه‌ به‌ سیاسه‌ت یان جیهاد په‌یوه‌ندییه‌کی راسته‌وخۆیان هه‌یه، و نه‌ بایه‌خی یه‌که‌میشیان - وه‌کوو مه‌نه‌ه‌جیه‌کان - به‌ ورده‌کاریه‌کانی «مه‌نه‌ج»ه.

- تهوژمیکی تر ئه‌وه‌یه که ده‌بیته پئی بوتریت «سه‌له‌فیه‌تی مه‌نه‌جی»، و لای خه‌لک به «جامی» و «مه‌دخه‌لی» - به‌پئی ناوی رابه‌ره‌ دياره‌کانیان - ناو ده‌بریت (له‌ میصریش؛ ده‌کریت ئاماژه‌ بۆ ته‌وژمی «په‌سلانی» بکه‌ین، هه‌روه‌ها ته‌وژمی «قووسی» هه‌یه هه‌رچه‌ند رابه‌ره‌که‌ی، ئوسامه‌ ئه‌ل-قووسی، زۆر کراوه‌یه و خه‌ریکه‌ له‌ ته‌وژمی سه‌له‌فی ده‌رده‌چیت). ئەم ته‌وژمه‌ مه‌نه‌جیه‌ به‌وه‌ ناسراوه‌ که‌ دژی به‌ره‌هه‌ستی ده‌سه‌لاته‌ سیاسیه‌که‌یه، و هه‌تا باوه‌ریان به‌ خۆپیشاندان نیه، و پێیان وایه‌ ته‌نها له‌ پێگه‌ی «ئامۆژگاری»ه‌وه‌ ده‌بیته‌ ده‌سه‌لات له‌ کیشه و گه‌نده‌لیه‌کانی ئاگادار بکریته‌وه، بۆیه‌ په‌خه‌ و راستکردنه‌وه‌ (ئاگادارکردنه‌وه‌ له‌ ناره‌وا «منکر»ی شه‌رعی) بۆ ده‌سه‌لات به‌ئاشکرای و له‌به‌ر چاوی خه‌لک («الإنکار العلنی») به‌ نه‌گونجاو له‌گه‌ڵ «مه‌نه‌ج»ی سه‌له‌فی ده‌زانن. و له‌به‌ر ئه‌وه‌ی له‌ به‌رامبه‌ری ته‌وژمی سه‌حوه‌یی و جیهادیدا دروست بووه؛ ئەم ته‌وژمه‌ هه‌م دژی چالاکیی سیاسی و کاری حیزبیه، و هه‌م دژی ئه‌و کاره‌ ئیسلامیه‌ چه‌کداریه‌یه‌ که‌ جیهادیه‌کان یاخود «سه‌له‌فی-جیهادی»ه‌کان به‌سه‌ربه‌خۆیی و به‌بێ گه‌رانه‌وه‌ بۆ ده‌سه‌لات ده‌ستیان داوه‌ت، و بۆیه‌ جیهادیه‌کان به‌ «خه‌واریجی سه‌رده‌م» ده‌زانیت. هه‌ر بۆیه‌ رقه‌به‌رایه‌تی و مشت‌ومپی توند هه‌یه‌ له‌نیوان ئەم ته‌وژمه‌ و ته‌وژمی سه‌حوه‌یی و جیهادی، و هه‌ر ئەمه‌یشه‌ نه‌پینی ئه‌و کیشه‌کیشه‌ تونده‌ی نیوان ئیسلامی سیاسی و ئیسلامیه‌ جیهادیه‌کان له‌ کوردستان و نیوان ئەم ته‌وژمه‌ سه‌له‌فیه‌ مه‌نه‌جیه‌ی کوردستان (بۆ نمونه؛ ئه‌و رقه‌به‌رایه‌تیه‌ی له‌ رابردوودا سه‌له‌فی-جیهادیه‌کانی وه‌کوو مه‌لا کریکار و مه‌لا ئیسماعیل سووسه‌یی له‌گه‌ڵ مه‌لا عه‌بدولله‌طیف ده‌یان‌کرد، که‌ ده‌بیته‌ بزاین له‌م بابه‌تانه‌دا ته‌وژمی سه‌له‌فی مه‌نه‌جی زۆر گونجاوتره‌ له‌گه‌ڵ کۆمه‌لگای نوێ له‌ سه‌له‌فیه‌ته‌ جیهادیه‌که‌ که‌ هه‌موو کۆمه‌لگای نوێ و یاسا و دامه‌رزاوه‌کانی یه‌ک-پارچه‌ په‌ت ده‌کاته‌وه).

- تهوژمیکی تر ئه‌وه‌یه که پئی دهوتریت «ته‌وژمی رابوون» («الصحوه») یاخود «ته‌وژمی سه‌حوه‌یی»، یان ته‌وژمی (قووسی)، یان ته‌وژمی (ته‌کفیری) که‌ ناسراوه‌ به‌ «ته‌کفیر»ی ده‌وله‌ته‌کان و کۆمه‌لگاکان، یان زۆر جار به‌ «ته‌وژمی سوپووری» ناوده‌بریت [نیه‌به‌ته‌ بۆ (موحه‌مه‌د سوپوور) رابه‌ری دامه‌زرینه‌ری ئەم ته‌وژمه‌]. ئەمانه‌ له‌ ئیخوان موسلیمینه‌وه‌ فیتری به‌سیاسی کردنی ئیسلام بوون، و له‌ فیکری (سه‌بید

قوطب) و (موحه ممد قوطب) هوه فیری بیرى ته کفیری-جیهادی نوئ و «حاکمییهت» و «جاهلییهت» و ته کفیری دهسه لاته کان و کومه لگاگان بوون. بویه ناسراون به به رهه لستی دهسه لاته که و به تایبه تی بریار و هاوپه یمانیه سیاسییه کانی، له ریگه ی وتار و وانه ی ئاینیه وه. (سه فهر ئهل-حه والی) و (سه لمان ئهل-عوده) یش له رابه رانی ئهم ته وژمه بوون، هه رچهند (ئهل-عوده) له م دوایانه دا هه ندیک بیرکردنه وهی چاکسازیی پیوه دیار بوو، به لام (ئهل-حه والی) هه ر خه ریکی دووباره کردنه وهی خویه تی.

- ته وژمیکی تر «ته وژمی جیهادی» هه، که رابه ره کانی ناسراون، و راسته وخو له ژیر کاریگه ریی ته وژمی پیشوون، بویه به رهه لستی دهسه لاته که یان گه یاندوو ته لوتکه که ده ستیان داوه ته کاری چه کداری دژی و پاشان دژی هاپه یمانه خوړئاواییه کانی، و ئیتر لیره وه بوته ته تیروریزمیکی جیهانی.

توپژهران چهند ریگه و شیوازیکیان هه یه بو پۆلین کردنی سه له فیه ت، هه یانه سه له فیه ت به گشتی و سه له فیه تی نوئ یان هاوچه رخ جیاده کاته وه، و «جیهادی» و «ته کفیری» ده کاته تایبه تمه ندیی ئهم سه له فیه ته نوییه (۳).

ئیمه پۆلین کردنه هه ره باوه که مان پشت پی به ستووه: سه له فیه تی ره سمی (سوالتانی، یان ده رباری)، سه له فیه تی مه نه جی (جامی، مه دخه لی)، سه له فیه تی سوپووری (ئیخوانی-قوطبی)، و سه له فیه تی جیهادی. ئه مانه جوړ و پۆله کانی سه له فیه تی وه هه ابین که به پیی پیشینه حه نبه لیه که ی و پشت و په نا سوعوودیه که ی تایبه تمه ند و خه سلته خویی هه یه، و به پیی جوړ و شیوه ی په یوه ندییان به م دهسه لاته سوعوودیه وه و نزیک بوونه وه یان له بیرى ئیسلامی سیاسی و جیهادیه وه.

هه یشه سه له فیه ت به پرۆسه یه کی به رده وام ده زانیته، و بویه به پیی قوئاغه کانی گه شه و گوړانی پۆلینی ده کات، و سه له فیه تی کوڼ و نوئ کوډه کاته وه، و ئیتر ئهم قوئاغانه ی بو داده نیته: قوئاغی تیوری، که له بیر و باوه ره کانی ئین ته یمیه دا به رجه سه ته ده بیته. قوئاغی جیه جیکاری: هه وله کانی موحه ممدی کوری عه بدولو هه هاب و نه وه که ی. قوئاغی ده ولته تی زال و کاریگه ر: ده ولته تی بنه مالیه سوعوودی. قوئاغی ئایدیو لوجیای شوړش: گروپه ئیسلامیه جیهادی و سیاسییه کان (۴). جاریکی تریش پۆلینی ده کات و دابه شی ده کات بو: «سه له فیه تیکی بنچینه یی» که له قوتابخانه ی ره سمیه وه هه ابیه که دا به رجه سه ته ده بیته، له مه لا موحه ممدی کوری عه بدولو هه هه ابه وه تا کوو دوایین مه لا و موفتیی ره سمیی شانشینییه که، و «سه له فیه تیکی میانه ره وه» که له بیر و میراتی کومه لیک زانای ئاینیی ئیسلامی سه له فی مه شره بی تا راده یه ک میانه ره ودا ده بیته وه، وه کوو: شه وکانی، مه حموود شوکری ئالووسی، جه مالوودین قاسیمی، صیددیق حه سه ن خان، موحه ممده ره شید ریضا، موحه ممه عه لی صابوونی، عه بدورپر حمان حه به نکه مه یدانی، عه بدوللا ئه نصاری، ئه حمده عه بدولغه فوور عه طا، موحبیبوودین ئهل-خه طیب، سه یید سایبق، عه بدوله جید زیندانی. و سه له فیه ته که ی ئه لبانی، که تایبه تمه ندیی خویی هه یه و جیاوازه له ته وژمه

جیهادی و قوطیه‌که. و «سه‌له‌فیه‌تیکي سیاسی-جیهادی» که له گرووپه جیهادیه‌کاندا به‌رحه‌سته ده‌بیت، له‌گه‌ل تیوری‌سازی و بنچینه‌سازی فیکری و فیهی بۆیان له‌لایهن سه‌یید قوطب و موحه‌ممه‌د قوطب و عه‌بدو‌ل‌لا عه‌ززام و عومه‌ر عه‌بدو‌رپرهمان و موحه‌ممه‌د عه‌بدو‌سه‌لام فه‌رچ - خاوه‌نی کتییی «الفریضة الغائبة» - و سه‌له‌فی-جیهادیه نوئییه‌کان وه‌کوو ئه‌بوو به‌صیر و ئه‌بوو قه‌تاده و عه‌بدو‌لقادیر عه‌بدو‌لعه‌زیز و ئه‌بوو موحه‌ممه‌دی مه‌قدیسی(0).

که‌واته سه‌له‌فیه‌ته وه‌ههابیه‌که‌ش به‌سه‌ر چه‌ند دابه‌ش‌بوون و ته‌وژمی‌کدا دابه‌ش بووه که ته‌نها بنه‌ما سه‌ره‌کیه‌کانی رپیازی ئه‌هلی سوننه و سه‌له‌فیه‌ت کۆیان ده‌کاته‌وه، و له شیوازی کاری ئیسلامی و بانگه‌واز و دابه‌زاندنی فیکریه‌کانی ئیسلامدا بۆسه‌ر ئه‌رزوی واقیع جیاوازی گرنگیان هه‌یه، که ده‌بیت له‌به‌ر چا و بگریین، و نابیت به‌ بیانوی سه‌له‌فی‌بوونه‌وه تیکه‌ل بگریین یان به‌ساده‌یی به «سه‌له‌فی» ناوبرین، چونکه ئه‌مه سه‌رده‌کیشیت بۆ کال‌کردنه‌وه و ون‌کردنی چه‌مک و پیناسه‌کان، و جوړیک له ئا‌زاوه و بئ‌شیرازه‌یی له «فیرقه‌ناسی» ماندا ده‌سازینیت، و به هۆیه‌وه ده‌رکمان بۆ واقیعه‌که شیواو ده‌بیت.

تیکه‌ل‌کردنی رپیازی سه‌له‌فی و ته‌وژمی سه‌له‌فی

وه‌کوو پێشتر روون کرایه‌وه؛ سه‌له‌فیه‌ت سی ئاستی له دابه‌ش‌بووندا هه‌یه: سه‌له‌فیه‌ت وه‌کوو رپیازیکی گشتی و جوړیک له راقه و دابه‌زاندنی ئیسلام و به‌تایبه‌تی ئیسلامی سوننی، و سه‌له‌فیه‌ت وه‌کوو «مه‌رجیعه‌ت» و رابه‌رایه‌تی و بزوتنه‌وه‌یه‌کی سه‌له‌فی دیا‌ریکراوی وه‌کوو سه‌له‌فیه‌تی وه‌هبابی، و - له کۆتاییدا - سه‌له‌فیه‌ت وه‌کوو ته‌وژمیکی دیا‌ریکراو له‌م سه‌له‌فیه‌ته وه‌هبابیه که پێشتر پینچ ته‌وژمی له‌م جوړه‌مان جیا‌کرده‌وه. به‌لکوو ته‌وژمه‌که‌ش لقی تری لئ‌ ده‌بیت‌ه‌وه، که هه‌ر ته‌وژمیکی به‌پیی نیه‌ت‌دانی بۆ هه‌ر رابه‌ریکی به‌سه‌ر چه‌ند گرووپ و «جه‌ماعه» یه‌کدا دابه‌ش‌ده‌بیت، بۆ نه‌ونه: گروویی «مه‌دخه‌لی» له ته‌وژمی سه‌له‌فیه‌تی مه‌نه‌جی، که هاوه‌لان و قوتابیان و شوینکه‌وتووانی مه‌لا (په‌بیعی مه‌دخه‌لی) -ن، دیا‌رتین رابه‌ری سه‌له‌فیه‌تی مه‌نه‌جی له سوعوودییه، و ده‌یشکریت پیی بوتریت «جامی» یان «جامی-مه‌دخه‌لی» به‌ نیه‌ت‌دانی بۆ مه‌لا (موحه‌ممه‌د ئه‌مان جامی) که مامۆستای (مه‌دخه‌لی) بووه و پیکه‌وه ئه‌م ته‌وژمه‌یان ده‌ست‌پن‌کردوو (له په‌راویزی رووداو و پێشها‌ته‌کانی جه‌نگی دووه‌می که‌نداودا، 1991). ئه‌م گرووپه - و شوینکه‌وتووانی ئه‌م رابه‌رایه‌تیه - له‌ناو خه‌لکدا زیاتر ناوی «سه‌له‌فی» ی پیوه‌لکاوه، به‌لکوو که ناوی «سه‌له‌فیه‌ت» و سیفه‌تی «سه‌له‌فی» به‌ره‌هایی به‌کار‌دین، به‌تایبه‌تی له به‌کاره‌پنان و زاراوه‌ی گشتی خه‌لک و راگه‌یانندا؛ ئه‌م ته‌وژمه به‌دیا‌ری‌کراوی ده‌گریته‌وه (له کاتیکدا گرووپ و رابه‌رایه‌تییه‌کی دیا‌ری‌کراوه له ته‌وژمی سه‌له‌فیه‌تی مه‌نه‌جی [گروویی دیا‌ری‌کراوی تریش هه‌ن سه‌ر به هه‌مان ته‌وژم، ئه‌وه‌ش وه‌کوو شوینکه‌وتووانی رابه‌ری سه‌له‌فی (موحه‌ممه‌د سه‌عید په‌سلان)، و بانگخواز (ئوسامه ئه‌ل-

قووسی)، له میصر، که ئەمانه سەله فیهی مەنەه جیی سەربەخۆن نەک مەدخەلی، و ئەمەش تەوژمیکە له سەله فیه تی وەهەبایی، ئینجا ئەمە بەشیکە له قوتابخانە سەله فیه کان). ئەوەش بە چەند ھۆکارێک، لەمانە؛ ئەم تەوژمە لە ھەموو تەوژمە سەله فیه کانی تر زیاتر باسی «مەنەه جی سەله فی» و «دەعوە سەله فی» دەکەن، و زیاتر بایەخ دەدەن بە سنوور و جیاکەرەوکان و یاسا و پرسیاکانی ئەم «مەنەه ج» سەله فیه، و ھەموو لادانێک لەم «مەنەه ج» سە، ئەگەر لە پابەرێکی سەله فیهشەو ھەیت؛ دەکەنە بیانووی «جەرح» یان «تەجریح» و تانەدان لە متمانە ی ئیسلامی و سەله فی ئەو پابەرە، و بەبیدەچی دانان «تەبدیع» ی و دەرکردنی (خۆی و شوینکەوتووانی و پەسەندکەرانی) لە بازنە ی بانگەوازی سەله فی (و ھەمیشە لیستیان نامادە یە بۆ پۆلێن کردن و «جەرح» و دەرکردن لە بانگەوازی سەله فی لە ناوی کەسێتێ ئیسلامیە - ھەتاکوو - سەله فیه کان). ھۆکارێکی تری سەرەکی و کاریگەرتریش؛ بایەخی ئەم تەوژمە یە لە لایەنی سیاسی و ئاسایشی و ستراتیجیەو، و پەنگدانەو، ئەم بایەخە لە گوتاری سیاسی و زمانی راگەیاندا. کاتێک تەوژمیکە سەله فی خۆی بە پێوەر بۆ سەله فی بوون و سوننی بوون بزانی و ھەماھەنگ بوون لەگەڵ ھەنگاوەکانی دەسەلات و گوێراپەڵبوونی بە ئەرکیکی پێویست بزانی؛ بۆ گومان دەسەلات بە جیگرەو ھەیکە زۆر گونجاو و باشی دەزانی بۆ ئەو تەوژم و پەوتە ئیسلامیانە ی سەرۆسەودای سیاسی بەرھەستکارانە یان ھەیکە و موزایە دە ی ئاینداری و دڵسۆزی بۆ ئیسلام بەسەر دەسەلاتی ئیسلامی شەو دەکەن و دادگایی ئایینی ھەنگاو و بپارەکانی دەکەن و جەماوەری موسوڵمان بۆ یاخی بوون و شۆرش و تیکدانی ئاسایشی ناوچۆ و سەرتاسەری نەتەو ھان دەدەن. لێرەو ئەم تەوژمە مەنەھ جیە بایەخیکی گەورە ی پەیدا کرد، و پشتگیرییەکی بۆ سنووری لە دەسەلاتی سووودیەو بۆ فەرھەم کرا، و بەم جۆرە توانی زیاتر پەرەبگری و لە ولاتانی تریش لق و قوتابخانە ی پاشکۆ بکاتەو، لە ھەریمی کوردستانیش لە رابردوودا پەوتیکە سەله فی مەدخەلی پاشکۆ ھەبوو کە پۆلێکی تا رادەیکە ھاوشیو ھە لە ژبانی کۆمەلایەتی و سیاسی ھەریمدا دەگیرا، بە رابەراییەتی مەلا (عەبدوللە طیف ئەحمەد)، کەسێتی ناسراوی سەله فیه کانی عێراق، ھەرچەند ئیستە ئەو پەوتە پاشکۆیە ی بەجێ ھێشتوو و بەمەش پەوتە کە بەبۆ رابەرێکی دیار و بەھیز ماو تەو.

تەوژمیکە لەو جۆرە، ئەو بایەخە یە سیاسیە زۆرە ی ھەیت، بۆ گومان لە راگەیاندا و ھەتاکوو لە گوتاری ئیسلامی سیاسی پەسمی و میلیدا، وەکوو تاکە تەوژم و نوێنەری سەله فیه ت دەردەکەوێت. ھەرچەند زۆر جار دژ و پەکەبەرە ئایینیە کە ی ئەم سەله فیه تە مەنەھ جیە (تەوژمە تە کفیری و جیھادیە کان، و ھەتاکوو ئیسلامیە سیاسیە کان) سیفەتی «سەله فی» ی پێ رەوا نابینن و ھەر بە ناوی فیرقە یی بچوو کراو ھە «مەدخەلی» («المداخلیة» و «المداخلتة») ئاماژە ی بۆ دەکەن، بە لکوو پۆلێنی فیرقە یی ناسوننی و ناووناتۆرە ی ئایینی شوین دەخەن، وەکوو ئەو ھەیکە بە «مورجیئە» (و «مورجیئە ی سەردەم») ناویان دەبەن [ئەم تۆمە تبارکردن و ناووناتۆرە ی؛ لە رابەری سەله فی-تە کفیری وەکوو (سەفەر ئەل-حەوالی)، و رابەری سەله فی-جیھادی وەکوو (ئەبوو قەتادە) و، دەردەچیت، و لێرەش سەله فی-سیاسی وەکوو (موسەننا

ئەمىن) دووپاتى دەكاتەوه] (ئەوھش واتە دەيانكەن بە بەشیک لە رپيازیکى ئىسلامىي كۆن، و بیروبواوهرى «إرجاء»، كە پیتی وا بووه نەبوونى «عەمەل» زيانى بۆ بنچینهی «ئیمان» نیە، لەبەر ئەوھى سەلەفىي مەنھەجى وەكوو تەكفىرى و جیھادى ئازا و خیرا نیە بۆ تەكفىرى خەلك و دامودەزگا.

پۆلىنى «سەلەفى» لە گوتارى سەلەفى خۆیدا

شتىكى چاوه‌روان‌كراوه كە گوتاره سەلەفىيە كە خۆشى چەمكە كە لیل دەكات، و ئامادە نیە باس لە سەلەفىيەت بکات وەكوو تەوژمىك يان «فیرقە» یەك، بەلكوو خۆی بە نموونە و شوینكەوتەى ئەمانەتدارى «سەلەفى» و بە درێژەى كۆمەلگای پىڤەمبەر و هاوئەلانى دەزانیت. وەكوو چۆن ئەدەبیاتی ئىسلامىي سونى بەگشتى كاتىك دیتە سەر باسى «فیرقە» كانى ئىسلام؛ باسى «ئەھلى سوننەت» ناكات وەكوو فیرقە یەك (كە ئەمە شوپنەوار و كاریگەریی لە «فیرقە ناسى» ی كۆلیچ و بەشە كانى خویندى ئىسلامى لە هەریمى كوردستانیشدا هەیه، كە دەبینین وانە بیژى وانەى میژووی ئایینەكان و ئایینناسى بەراوردكارى كاتىك لە وانە و تىكست-بوکە كەى (یان «مەلزەمە» كەى، یاخود هیلكارى و «پاوه‌ر-پۆینت»-كەى)، دیتە سەر باسى «فیرقە» ئىسلامیەكان؛ وا دەرەدە كەویت بیری دەچیت ئەھلى سوننە وەكوو «فیرقە» یەك باس بکات، بەلام لە راستیدا بابەتە كە بیرچوون نیە، بەلكوو سەرچاوه‌كانى بەردەستى، كە بەزۆرى سەرچاوه‌ى عەرەبى-ئىسلامىن، بەو شیوہیە رپنمایى دەكەن كە تەنھا رپبازە نا-سوننیەكان بە «فیرقە» و دابەش‌بوونەكانى ئىسلام بزانی، و ئیتر رپبازە سوننیە كە شارپگەى ئىسلامە!).

بۆیە هەمیشە رابەر و قسەكەرى سەلەفى بە چەند جۆرپك پیناسەى تیرمى «سەلەفىيەت» و «سەلەفى» تەمومژاوى دەكەن، ئیتر زۆر جار «سەلەفىيەت» و «سەلەفى» تىكەل دەكەن، يان ئاماژە دەكەن بۆ «سەلەفىيەت» نەك وەكوو تەوژمىك بەلكوو وەكوو ئەو بنەمایەى كە خۆیان پینان وایە لەسەرى دەرپۆن، ئەوھش بە پیناسە یەكى مەنھەجى رپون نا بۆ بیروبواوهر و «مەنھەج» و بنەماگەلى تەوژمە كەى خۆیان بەپىی میژووه كەى و سەرچاوه و «مەرچیعیەت»-كەنى، بەلكوو بە ئاماژە یەكى گشتى و تەمومژاوی وەكوو «مەنھەجى سەلەفى» و «بانگە‌وازی سەلەفى»، يان لەوھش گشتیتەر كە ئەم «مەنھەج»-كە بە «رپوشوینى پىڤەمبەر و هاوئەلانى» كورت دەكەنەو، بەپىی دەقە حەدیثیە كە (حەدیثى «حەفتا و سئ فیرقەى ئوممەتى ئىسلامى») كە دەلێت گوايە پىڤەمبەرى ئىسلام لە پیناسەى «فیرقەى ناجیە»-دا (لە كوردیدا كراوہتە «كۆمەلى رزگاربوو») وتووویەتى «من كان على مثل ما أنا عليه وأصحابي»، واتە: «ئەوھى لەسەر رپوشوینى من و هاوئەلانىم بی»، بۆیە زۆر جار قسەكەرى سەلەفى پىی خۆشە ئاماژە بۆ ئەو بکات كە «فیرقەى ناجیە» (واتە تاكە «فیرقە» و رپبازى بەهەشتى و نا-دۆزەخى لە ئوممەتى ئىسلامى) هەمان سەلەفىەكان!

رابه‌ری سه‌له‌فی کاتیک بو جه‌ماوه‌ری خه‌لکی ساده ده‌دویت زیاتر چه‌مکه‌کان و پیناسه‌کان ساده ده‌کاته‌وه، و ده‌گاته‌ئوه‌ی - بو نمونه - مه‌لا (عه‌بدولله‌طیف ئه‌حمه‌د) له رابردوودا (بو نمونه؛ لیدوانیک له که‌نالی «ناموژگاری»، له وه‌لامی پرسیاریکدا که وترابوو «ئایا سعودیه پاسه‌وانی له سه‌له‌فیه‌کان ده‌کات؟») هه‌موو په‌یوه‌ندییه‌کی بانگه‌وازی سه‌له‌فی له‌گه‌ل سوعوودییه په‌ت‌کرده‌وه، و نکولی له په‌یوه‌ستی و په‌یوه‌ندیی پراسته‌وخوی سه‌له‌فیه‌ت و ته‌وژمه سه‌له‌فیه‌که‌ی خوی کرد به سوعوودییه‌وه، و هه‌ر به‌ستنه‌وه‌یه‌کی سه‌له‌فیه‌ت و سوعوودییه‌ی به‌یه‌که‌وه به هه‌له‌یه‌ک ده‌زانی. به‌م شیوه‌یه نکولی له راستیه‌کی زور روون ده‌کرد. قسه‌که‌ری سه‌له‌فی له‌م حالته‌دا چه‌مکه‌کان تیکه‌ل ده‌کات و زاراوه‌کان کال ده‌کاته‌وه تا بتوانیت خوی به‌ده‌ست ئه‌نجامیکه‌وه نه‌دات که لای ئه‌و خوازاو نیه، ئه‌ویش پیناسه فیرقه‌یه‌که‌ی سه‌له‌فیه‌ته که روونی ده‌کاته‌وه ئه‌م ته‌وژم و ریازه میژووی هه‌یه و رابه‌رایه‌تی و «مه‌رجیه‌ت» ی خوی هه‌یه و هاوپه‌یمانی و هاوده‌ستی له‌گه‌ل بنه‌ماله‌گه‌لی سیاسی و ده‌سه‌لاتدار هه‌یه.

ئه‌وه ده‌زانی که سه‌له‌فیه‌ت هه‌ر له سوعوودییه سه‌ری‌هه‌ل‌نه‌داوه، به‌لکوو - وه‌کوو باسماں کرد - له چه‌ند کۆمه‌لگایه‌کی ئیسلامی تریش و له‌لای پیشه‌واگه‌لیکی ولاتانی تریش سه‌ری‌هه‌ل‌داوه. به‌لام ئه‌و سه‌له‌فیه‌ته‌ی که له سوعوودییه ده‌رکه‌وت و سه‌رکه‌وت بووه‌ته سه‌له‌فیه‌ته نمونه‌یه‌که، ئه‌ویش بزووتنه‌وه‌ی (وه‌هه‌بیه‌ت) و بانگه‌وازی (موحه‌ممه‌دی کوری عه‌بدولوه‌ههاب) و نه‌وه‌که‌ی و شوینکه‌وتوانیانه، ئه‌وه‌ش کاتیک (سه‌ده‌ی ۱۸) به‌هاوپه‌یمانی له‌گه‌ل بنه‌ماله‌ی سوعوودی و به‌تایبه‌تی ئه‌میر (موحه‌ممه‌دی کوری سوعوود) ئیماره‌تیک سوعوودی-وه‌هه‌بیه‌یان له‌ دیرعییه و پاشان ریاض دامه‌زراند، هه‌تا له سه‌ره‌تای سه‌ده‌ی بیستدا شانشین سوعوودی دامه‌زرا، و به‌مه‌هاوپه‌یمانی (ئالی سوعوود) و (ئالی شه‌یخ) زیاتر پته‌و بوو، و جاریک تر له سه‌رده‌می (شا فه‌یصل) دا زیاتر پته‌وتر کراوه، ئیتر شای سوعوودی لوتکه‌ی ده‌سه‌لاتی سیاسی، و موفتی شانشینیه‌که - که له بنه‌ماله‌ی (ئالی شه‌یخ) - لوتکه‌ی ده‌سه‌لاتی ئاینیه.

کاتیکش له کوردستان «سه‌له‌فی» و «سه‌له‌فیه‌ت» ده‌وترین؛ ئه‌مه ئاماژه‌یه بو دریزبوونه‌وه‌ی ریازیک سه‌له‌فی که بزووتنه‌وه و بانگه‌وازه وه‌هه‌بیه‌که‌یه، و ئه‌مه‌ش به‌شیکی سه‌ره‌کیه له میژووی نوپی سوعوودییه و له‌وئ گه‌شه و نه‌ش‌وفا‌ی کردوو، و به‌تایبه‌تی به‌و ته‌وژمه‌ی سه‌له‌فیه‌تی وه‌هه‌بیه‌ی ده‌وتریت که سه‌ر به‌چه‌ند که‌سیتیه‌کن له‌و رابه‌ره سه‌له‌فیانه‌ی سوعوودییه که ناسراون به لایه‌نداریی زیاتر له ده‌سه‌لاتی سوعوودی و بنه‌ماله‌ی شای سوعوودییه، به‌تایبه‌تی (مه‌لا په‌بیعی مه‌دخه‌لی)، هه‌ر بو‌یه ته‌وژمه‌که به «مه‌دخه‌لی» ئاماژه‌ی بو ده‌کریت.

جا ئه‌گه‌ر به‌راوردی زیاتر له‌نیوان ته‌وژمه‌کانی سه‌له‌فیه‌تی وه‌هه‌بیه‌ی له‌گه‌ل ئه‌وانه‌ی کوردستان بکه‌ین؛ ده‌بینین:

- ئه‌و سه‌له‌فیه‌ته‌ی سه‌ره‌تا له کوردستان هه‌بوو، به‌تایبه‌تی ئه‌و ئه‌لقه ئاینیه‌ی به‌ده‌وری مه‌لا (حه‌مدی

سه‌له‌فی)دا له بادینان دروست ببوو، و له سلیمانیش مه‌لا (عومه‌ر چنگیانی) و قوتابیه‌کانی (که ئەمانه هه‌موویان سهر به ئاراسته‌که‌ی ئەلبانی بوون)؛ نموونه و درژی‌بوونه‌وه‌ی ته‌وژمی «سه‌له‌فیه‌تی زانستی» بوو.

- هه‌مو ئیسلامی سیاسی له کوردستان، و به‌تایه‌تی ئەوانه‌ی که پیشتر جیهادی بوون؛ کهم تا زۆر له‌ژی‌ر کاریگهری ته‌وژمه سه‌له‌فیه سه‌حوه‌بیه‌که و ئیخوانی سوعوودیه‌دایه (ههر بۆیه «سه‌حوه» یاخود «پابوون» زاراوه‌ی خۆشه‌ویستی ئیسلامیه‌کانی کوردستانه بۆ وه‌سفی ته‌وژمه‌که‌ی خۆیان). له‌و بازنه‌یه‌دا یه‌گرتووی ئیسلامی په‌یوه‌ندیه‌ فیکری و سیاسیه‌کانی زیاتر له‌گه‌ڵ (ئیخوان)ی میصری [و عیراقی و سووریایی]دا پته‌و بووه که قوتابخانه‌ی دایکه بۆ ههر رووکاریکی سیاسی ئیخوان له ههر ولاتیکی.

- ئەوانه‌یان که دواتر له‌سهر کاری جیهادی به‌رده‌وام بوون، وه‌کو (مه‌لا کریکار) و ئەوانه‌ی بوونه‌ مادده‌ی گرووپی وه‌کو (جوندول ئیسلام) و (ئه‌نصارول ئیسلام)؛ ئەمانه درژی‌بوونه‌وه‌ی سه‌له‌فیه‌ته جیهادیه‌که‌ن. دواتریش هه‌ندیکی رابه‌ری ئیسلامی تری ئەو قوتابخانه‌یه له‌سهر هه‌مان بیر و پێیاز به‌رده‌وام بوون، وه‌کوو (مه‌لا عه‌بدووصه‌مه‌د) و (مه‌لا ئیسماعیل سووسه‌یی)، و هه‌ندیکی تری وه‌کوو (مه‌لا عه‌بدوولحه‌مید) ی ناسراو به «کورپی پاک». هه‌ندیکی له سه‌رکرده‌کانی «کۆمه‌لی ئیسلامی» («کۆمه‌لی دادگه‌ری»ی ئیسته) یش به فیکر له هه‌مان قوتابخانه‌ی سه‌له‌فی-جیهادیه‌وه نزیکن.

- ئەو ته‌وژمه سه‌له‌فیه‌ی که له کوردستان مه‌لا (عه‌بدوولله‌طیف ئەحمه‌د) - له رابردوودا - و هه‌ندیکی تر رابه‌رایه‌تیان کردووه؛ راسته‌وخۆ درژی‌بوونه‌وه‌ی ته‌وژمه سه‌له‌فیه مه‌دخه‌لیه‌که‌ن. په‌یوه‌ستی مه‌لا (عه‌بدوولله‌طیف) له رابردوودا به ته‌وژمه سه‌له‌فیه مه‌دخه‌لیه‌که‌ی سوعوودیه‌وه به راده‌یه‌که که راسته‌وخۆ قوتابی مه‌لا (ره‌ببعی مه‌دخه‌لی)ی ناوبراو بووه، و به په‌سه‌ندکردن «ته‌زکیه»ی ئەو له عیراق و کوردستان وه‌کوو رابه‌رپکی سه‌له‌فیه‌کان ناسیتره‌وه، و هه‌مو بیری ئایینی مامۆستای ناوبراو له بیری ئایینی ئەم ته‌وژمه‌وه هاتووه.

ئه‌وه‌ش ده‌زانی که سوعوودیه‌یه وه‌کو پژی‌م کار ناکات بۆ بلاوکردنه‌وه‌ی ئەم ته‌وژمه، و ههر بۆیه راسته‌وخۆ و به‌ره‌سمی پشتگیری ئەم ته‌وژمه له کوردستان ناکات، به‌لام رابه‌رانی ئەم ته‌وژمه له سوعوودیه هه‌موو پشتگیریه‌کیان له لایه‌ن ئەو ده‌سه‌لاته‌وه هه‌یه و ده‌ستیان کراوه‌یه بۆ به‌هێزکردنی ههر که‌س و گرووپیکی له ههر شوینیکی که شوین ئاراسته‌که‌ی ئەوان بکه‌وێت. له به‌رامبه‌ریشدا ئەو ته‌وژمه له سوعوودیه دلسۆزه له لایه‌نگریدا بۆ پژی‌مه‌که، و شوینکه‌وتووانی وا فیر ده‌کات که به‌ره‌هه‌ستی ئەو ده‌سه‌لاته یاخی‌بوونه له فه‌رمانی «ولي الأمر» و هه‌ول بۆ چاک‌کردنیشی به‌پێی رێنماییه ئایینه‌کان ده‌بیت ههر له پێگه‌ی ئامۆژگاریی تایبه‌تیه‌وه بیت نه‌ک حیزبایه‌تی یان خۆپێشاندان و «نازاوه‌گیری»، تا بگات به‌به‌ره‌هه‌ستی چه‌کداری. ئەمه‌ش هه‌مان ئەو رۆله‌یه له کوردستان و ههر هه‌ری‌م و ولاتیکی تر

رابعه ری سه له فی مهنه جی ده بی نی ت. ئاشکرایشه که کومه لگای نوی پتویستی به خویشاندهری ئایینی نیه که له سه ره ئه وهی ده سه لات له لایه نی ئایینه وه لای ئه وان په سه ند نیه و له ده مارگیری ئایینیدا ئاورپینی دلئی ئه وان ناکات خویشاندانی ئایینی بکه ن و ده نگی ناره زایی توندره وان به رزبکه نه وه. بویه ئه م رۆله ی سه له فیه تی مهنه جی ده بی نی ت لایه نی باشی هیه، که ئیسلامیه کان (ئیسلامی سیاسی) و ته کفیری و جیهادیه کان له سه ره ئه م لایه نه باشه له کیشمه کیشدان له گه لی.

به لام له و لیدوانه یدا ناوبراو ئه وه نده پیناسه و زاراهه کان کال و کویر ده کاته وه که سه له فیه ت ته نها به «گه رانه وه بۆ ده قه کانی قورئان و حه دیت» پیناسه ده کات، له کاتیکدا ئه مه دروشمی هه موو ریبازیکی ئیسلامی سونیه، و سه له فیه ت ته نها به جیه جی کردنی ئه و دروشمه و به بی چوارچۆوه ی تیگه یشتنی ریبازیکی دیاری کراو و رابعه رایه تییه ک نه بووه ته ئه و ته وژمه ی که هیه. ئیتر خویشی له وه بئ ئاگا ده کات که مه به ست له «سه له فیه ت» سه له فیه تی وه هابیه که له هه ریمی (نه جد) ی سوعوودیه وه سه ری هه ل داوه (له به ره ئه وه ی هه ر له به ره ته وه نه جد مه لبه ندیکه ریبازی حه نبه لی بووه)، و ئه م وه هابیه ته ی ش به هاوپه یمانی له گه ل بنه ماله ی سوعوودی خو ی گرتوه و سه ره نجامیان به یه که وه گری داوه، و ئه وه شی ده شارده وه که ئه و سه ره به ته وژمیکه تایبه تی بوو له و سه له فیه ته وه هابیه ی سوعوودیه، ئه مه له راگه یاندنی گشتیدا، ئه گه رنا له ناوه نده سه له فیه داخراوه کاندایه ریکی مملانی و «ته جریح» و «ته بدیع» ی رکه به ره سه له فیه کانی تر و پیوانه کردنیان بوو به پیی «مه نه ج» ی «ده عوه ی سه له فی».

ئیت هه موو ته وژمیک وایه: له هه ولی بلا بوونه وه و په ره گرتندا نکولی له په گ وریشه ناوچه یی و کولتووریه تایبه تی کانی ده کات. هه ره ته وژمیکه ئیسلامی به و شیوه یه خو ی وه کوو ئاوینه و نوینه ری ئه مانه تداري ئایینه که ده خاته روو، و ئینتیما و دابه ش بوونه مه زه به ی و «فیرقه یی» هه که ی ده شارپته وه، و تیگه یشتنی خو ی له ئیسلام و ده قه کانی به ناویشانی «په یامی خوا» و «رینماییه کانی پیغه مبه ر» راده گه یه نی ت.

پۆلینی سه له فی له گوتاره سیاسییه کاندایه

گوتاری سیاسی ئیرانی

ئیمه ده زانین که له ناو موسولمانانی سوننی له ئیران ریبازی سه له فی له بره ودایه، و چه ند ته وژمیکه سه له فی له کومه لگا و له دنیای گریمانه ییدا چالاکن، به لام له راگه یاندنی په سمی و گوتاری سیاسی ده وله تیدا له کوماری ئیسلامی ئیران، گرفتیک له ناوان و ئاماژه کردندا بۆ ئه و ریباز و ته وژمگه له سه له فیه هیه، چونکه ئه وه ی له راگه یاندنی ئیرانیدا به «سه له فیه ت» و «سه له فی» ناوده بریت؛ نه

پریازه سه‌له‌فیه وهه‌هاییه گشتیه‌که‌یه به‌وردی، و نه ته‌وژمه سه‌له‌فیه مه‌نه‌جیه‌که (جامی-مه‌دخه‌لیه‌که) یه به‌دیاری‌کراوی، به‌لک‌وو زۆربه‌ی کات مه‌به‌ست و ئامانجی کۆتایی ته‌وژمه سه‌له‌فیه جیه‌ادیه‌که‌یه، کاتیک له‌راگه‌یانندی ئیرانیدا به «سلفی‌ها» و «جریان‌های سلفی» ئاماژه‌یان بۆ ده‌کریت. په‌نگه به‌کاره‌یتان و واتاسازی وشه‌که به‌جوړیکیش بکشیت که هه‌موو که‌س و لایه‌نیک‌ی چالاک‌ی نارازی سوننی ئاین‌دار بگریته‌وه، و به‌م شیوه‌یه له‌گومان‌لێ کردن و «تۆمه‌ت» یکی ئاماده‌وه نزیک‌تره، و تۆمه‌ت‌بارکردنه به‌ئینتیما و په‌یوه‌ندییه‌ک که له‌کۆمه‌لگای ئاینی ئیرانیدا - به‌هه‌ردوو به‌ره‌ شیعیه پارێزگاره‌که‌ی و به‌ره‌ سونیه ته‌قلیدیه سوڤیگه‌ره‌که‌یه‌وه - ناپه‌سه‌نده و وه‌کوو لادانیک بۆی ده‌روانریت که رووبه‌رووبوونه‌وه‌ی به‌ پپووست ده‌زانریت. له‌باشترین باریشدا «سه‌له‌فیه‌ت» له‌ ئیران وه‌کوو ته‌وژمیک له‌سه‌ر ئه‌رزى واقع ته‌وژمه ئیسلامیه سونیه توندپه‌وه‌که ده‌گریته‌وه، و «سه‌له‌فی» ده‌یته ئاماژه بۆ ئیسلامیه توندپه‌وه‌کانی ناوچه سوننی‌نشینه‌کان.

هه‌ر بۆیه ناوان و ئاماژه‌کردن به «سه‌له‌فیه‌تی جیه‌ادی» یان راسته‌وخۆ «جیه‌ادی» روونتر و گونجاوتره بۆ باس‌کردن له‌م گرووپانه و هیما و که‌سیتی و ده‌م‌و‌چاوه‌کانیان، که راسته وه‌کوو پریازی ئاینی و «عه‌قائیدی» سه‌له‌فین، به‌لام ده‌بیت دابه‌ش‌بوونی زیاتریان و ته‌وژمه‌که‌یان روون بگریته‌وه هه‌تا باس‌وخواسیان له‌گه‌ل ته‌وژمه‌کانی تر تیکه‌ل نه‌کریت. چالاک‌بوونی ئه‌م گرووپه ئیسلامیه توندپه‌وانه، یان زیادبوونی چالاکیان، دوای ده‌رکه‌وتنی (ئه‌ل-قاعیده) له‌عیراق و په‌ل‌هاویشتن و درێژبوونه‌وه‌کانی به‌ئیراندا، و دوای ده‌رکه‌وتنی داعش یان گرووپی (ده‌وله‌تی ئیسلامی)؛ به‌لگه و نیشانه‌یه‌کی تره بۆ ئه‌وه‌ی ئه‌م «سه‌له‌فیه‌ت»-ه له ته‌وژمه سه‌له‌فیه جیه‌ادیه‌که‌یه.

به‌لام راگه‌یانندی ئیرانی سووره له‌سه‌ر ناوانیان به «سه‌له‌فی» و «ته‌وژمه سه‌له‌فیه‌کان»، چونکه لایه‌نه سه‌له‌فیه‌که‌ی لایه‌نه ناپه‌سه‌نده‌که‌یه له‌رووی مه‌زه‌به‌یه‌وه (چونکه وه‌هه‌اییه) و له‌رووی سیاسیشه‌وه (له‌به‌ر باک‌گراونده سوعودیه‌که‌ی)، نه‌ک لایه‌نه جیه‌ادیه‌که‌ی، چونکه «جیه‌اد» و «جیه‌ادی‌بوون» له‌خۆیدا یه‌ک‌یکه له «فه‌زیله‌ت»-ه په‌سه‌ندکراو و هه‌زپێ‌کراوه‌کانی پزێمی ئیرانی، و راگه‌یانندی ئیرانییش - که راگه‌یاندنیک‌ی مه‌زه‌به‌یی ئاراسته‌کراوه - نایه‌ویت دان به‌م «فه‌زیله‌ت»-ه‌دا بنیت بۆ ئه‌و سه‌له‌فی-جیه‌ادیانه! یان نایه‌ویت ناوی «جیه‌ادی» به‌لکاندن به‌وانه‌وه ناشیرین بکات له‌کاتیکدا سه‌رباز و هیزه‌کانی خۆی به «موجاهید» ده‌زانیت (په‌نگه هه‌ر به‌و هۆکاره‌یش بیت که راگه‌یانندی ئیرانی فه‌رمی سووره له‌سه‌ر گۆپینی ناوی پیک‌خراوی «موجاهیدینی خه‌لق» بۆ «مونا‌فیقین»!). لایه‌نیک‌ی تریش ئه‌مه‌یه که ئیران مه‌به‌ستیه‌تی په‌یوه‌ندی و په‌یوه‌ستی که‌مینه سونیه‌کان، یان چالاکه‌کانیان، به‌سه‌له‌فیه‌ت و وه‌هه‌اییه‌ت و (و دیۆبه‌ندی) هه‌وه، گه‌وره بکات، چونکه ئه‌مه ئاسانکاری ده‌کات بۆ تۆمه‌ت‌بارکردنی به‌تیرۆریزم و به‌ ده‌ستی سوعودیه‌که‌ ده‌یانجوولینیت، و به‌هه‌بوونی لایه‌نی هه‌والگیریی نیوده‌وله‌تی له‌پشتیانه‌وه که گوايه کردوویه‌تی به‌پیشه‌گرووپه‌ فینده‌مینتالیسته‌کان و که‌مینه جیاخاوزه‌کان بۆ نه‌خشه و ئامانجه‌کانی

خۇى بختە گەر و جوولە، و بەۋەى كە پالئەرە مەزھەبە كە دەيانجوولتۇنەت نەك داواكارى نەتەۋەى و خەبات بۇ مافى كەمىنەى.

لە ناۋەندەكانى توپتۇنەۋەدا لە ئىران، كاتىك پىناسەى سەلەفىەت و دابەش بوونەكانى دەكرىت؛ تارادەبەك ئەو تىكەل كەرنەى راگە ياندنە رەسمىە كە راست دەكرىتەۋە (و سەلەفىەت بەروونى دابەش دەكرىت بۇ تەۋژمە جىاۋازەكانى، و سەلەفىەت تەكفىرى-جىهادى بەروونى جىادەكرىتەۋە)، بەلام زۇر جار قورسائىش دەخرىتە سەر پەيوەندى و ھەلوئىستى سەلەفىەت لە بەرامبەر شىعە گەرىتى «تەشەببوع» دا، و بەپىى ئەمە تەۋژمەكانى سەلەفىەت پۇلئىن دەكرىن. بۇيە دوو جوورى سەرەكى لە سەلەفىەت جىادەكرىنەۋە:

- سەلەفىەت دژە شىعە، كە دوو رەۋتى لى دەبىتەۋە: سەلەفىەت و ھەھابى (بزووتنەۋە ئابىنە كەى موخەممەدى كورپى عەبدولۋەھھاب، كە لە رىيازى فىقھىدا حەنبەلى بوو)، و سەلەفىەت دىۋبەندى (سەلەفىەتە ھىندىە كە، لى شوئىكەوتوۋانى ۋەلىۋوللا دىھلەۋى، كە لەلەى زانايانى ئابىنىى حىجاز خوئىدبوۋى، كە ئەم قوتابخانە دىۋبەندىە لە رىيازى فىقھىدا حەنەفىە). ئەم دوو رەۋتە بەۋە جىادەبنەۋە كە |۱| سەلەفىەت و ھەھابى شىعە «تەكفىر» دەكەن (ئەم سەلەفىەتە ۋەھەبىەش دابەش دەكرىت بۇ: سەلەفىەت سولتانى يان دەربارى، واتە رەسمى، و سەلەفىەت مىانەرەۋە ياخود بانگخۋازى - كە مەبەست بانگخۋازانى تەۋژمى «صەحوە» يە كە بايەخ دەدەن بە نوئى كەرنەۋەى گوتار و بانگەۋاز، ۋە كو سەلمان ئەلەۋدە، و سەلەفىەت توندرەۋە ياخود تىرۇرىست كە ئەمە يان دەكرىتە دوو بەش: جىهادىەكان، كە مەبەست گرووپەكانى كارى توندوتىژىە، لەۋانەى لە ئىخوان موسلىمىن لە مىصر جىابوونەتەۋە و لە رىكخراۋە تىرۇرىستەكانى تر، تەكفىرىەكان، كە مەبەست گرووپە سەلەفىە توندرەۋەكانى كوردستانى ئىرانە كە شىعە «تەكفىر» دەكەن، بەلام |۲| قوتابخانە دىۋبەندى بەۋە دەست ھەل دەگرىت كە شىعە بە «خورافە گەر» ناۋدەبات (ئىنجا ئىتر ئەم سەلەفىەتە دىۋبەندىە دابەش دەكرىت بۇ: |۱| سەلەفىەتتىكى توندرەۋە كە پەيوەستى پاستەۋخۇى بە مىراتى شاھ ۋەلىۋوللا دىھلەۋى و عەبدولعەزىز دىھلەۋى كورپى و قوتابخانە دىۋبەندىەكانەۋە ھەبە، و ئىتر گرووپەكانى توندوتىژى و تەكفىر دەرھەق بە شىعە لە پاكستان و خۇرھەلاتى ئىران، ۋە كوۋ تالىبان و سوپاى عەدل «جىش العدل» و سوپاى صەحابە «جىش الصحابة»، لەم سەلەفىەتە توندرەۋەن، و |۲| سەلەفىەتتىكى مىانەرەۋە بانگەۋازى، كە مەبەست گرووپى تەبلىغ «جماعة التبلىغ» لە ھىندستان كە (موخەممەدئىلىاس كاندەلەۋى) دايمە زراندوۋە. و سەلەفىەتتىكى جىهادى و تەكفىرى بەلام بانگەشەكار بۇ يەكئىتى ئىسلامى و نىك كەرنەۋەى رىيازە ئىسلامىەكان، كە ئەۋىش تەۋژمى (ئەبولئەلا مەۋدودى) لە كە تىۋرىسازى كەردوۋە بۇ زىندوۋ كەرنەۋەى باس ۋەخواسەكانى يەكتاپەرستى - بەۋە پىيەى تاكە رىگەى رىفۇرم و چاكسازىە - (و دابەش كەرنى يەكتاپەرستى بۇ يەكتاپەرستى «خولقۇنەرى» «الخالقىة» و «پەرۋەردگار ئىتى بەدېھنەرى» «الربوبىة التكوينية» و «خاۋەنئىتى» «المالكىة» و «حاكمىةت» «الحاكمىة» و «پەرۋەردگار ئىتى ياسادانەرى» «الربوبىة التشريعية» و «يەكتاپەرستى پەرستش» (۶))، و بۇ

«جهاد» و «ته‌کفیری» ی‌حوکوومه‌ته‌کان و «پاپه‌رین به‌سه‌ر ده‌سه‌ل‌ت‌داردا» («الخروج علی‌الحاکم») و «جاهلیه‌ت» ی‌کوومه‌ل‌گاگان، و له‌همان کاتیشدا بانگه‌شه‌ی کردووه بو‌یه‌کیتی ئیسلامی و حساب‌کردن بو‌ریازی جه‌غفیری وه‌کوو یه‌کیک له‌رییازه فیهیه ره‌سمیه‌کانی ئیسلام).

- و سه‌له‌فیه‌تی «ته‌قربیی»، واته بانگه‌شه‌کار بو‌نزیک‌کردنه‌وه‌ی نیوانی نه‌هلی سوننه و شیعه، که مه‌به‌ست سه‌له‌فیه‌ته‌که‌ی (ئیخوان موسلیمین) له‌له‌میصر، که له‌میراتی فیکری سه‌له‌فی جوول‌او و زیندووی موحه‌ممه‌دره‌شید ریضا ئاوده‌خواته‌وه، (ئینجا ئه‌مه‌دابه‌ش ده‌کریت بو: |۱| سه‌له‌فیه‌تیکی میانه‌ره‌و، که په‌وتی نوئی ئیخوانه به‌پابه‌ریی پابه‌ره‌کان له‌دوای نه‌لبه‌نناوه، به‌تایبه‌تی سه‌هن هوضه‌یی و عومه‌ر تیلیمسانی و موحه‌ممه‌د حامید نه‌بوننه‌صر و موحه‌ممه‌د مه‌هدی عاکیف. و |۲| و سه‌له‌فیه‌تیکی توندپه‌و که له‌میراتی فیکری سه‌هید قوطب و نه‌و گرووپه‌ توندپه‌وانه‌دا به‌رحه‌سته ده‌ییت که له‌فیکری نه‌وه‌وه سه‌ریان ده‌ره‌ئناوه، وه‌کوو گروویی «ته‌کفیر و هیجره» و گروویی «نه‌لجهاد» (۷).

به‌م شیوه‌یه توڙینه‌وه له‌سه‌له‌فیه‌ت و «سلفی‌گری» له‌ئیراندا زور بایه‌خی پی‌دراوه، و ناوه‌ندی توڙینه‌وه و بلاوکراوه‌ی تایبه‌ت به‌م بواره‌هن. به‌لام ئیمه مه‌به‌ستمان گوتاره سیاسی‌که و زمانه میدیاییه فه‌رمیه‌که بو، که ئاماده‌نیه گرووپه سه‌له‌فی-جهادیه‌کان به «جهادی» ناوبیات و زیاتر سوود له‌پولیتی «سه‌له‌فی» ده‌بینیت، بو مه‌به‌سته‌کانی خوئی. ئیتر تیرمی «ته‌وژمی سه‌له‌فی» («جریان سلفی») بو نه‌و گرووپانه به‌کارده‌هینیت، و بو سوپا و چه‌کداره جوړاوجوره‌کانی خویشی و گرووپه چه‌کداره «پروکسی»-ه‌کانی له‌ناوچه‌که‌دا به جهادکاران «جهادگران» و ته‌وژمی جهادی «جریان جهادی» (و «جریان جهادی کشور») ناودیر ده‌کات. هه‌ر نه‌م‌سال پراگه‌یاندنی ئیرانی (به‌تایبه‌تی ئازانسی «صدا و سیما». کوودی هه‌وال: ۳۰۲۴۳۰۰. پوژی ۲۰۲۱/۲/۱۹) له‌سه‌ر زمانی «سه‌ردار» (موحه‌ممه‌د زه‌هرایی) سه‌رکرده‌ی ئیسته‌ی ریکخراوی نیمچه-سه‌ربازی (به‌سیج) هه‌و - که سه‌ر به سوپای پاسه‌وانان (پاسداران) ی «شۆرشی ئیسلامی»-ه - رای‌گه‌یاند که سه‌ره‌تای نه‌م‌سال ۱۲ هه‌زار «گروویی جهادی» له‌چوارچیه‌ی چالاکیه‌کانی به‌سیجدا سازکراون! و سه‌رجه‌م ریکخراوی به‌سیج ۴۲ هه‌زار گروویی «جهادی» ی تایبه‌تمه‌ندی هه‌یه، و هه‌ر له‌پارێزگای قوم ۱۵ هه‌زار «به‌سیجی» له‌قالبی ۵۳۲ گروویی «جهادی»-دا چالاکن! نه‌و لیدوانه‌ش له‌دیداریکی «کوپی جهادکاران» («مجمع جهادگران») ی پارێزگای قوما بوو. رژیمی‌ک به‌و شیوه‌یه سوود له‌هه‌وه‌صفی «جهادی» و «جهادکار» بینیت؛ چاوه‌پروان‌کراوه نه‌و شانازی به سه‌له‌فی-جهادیه‌کان نه‌به‌خشیت!

گوتاری سیاسی کوردی

له گوتاری سیاسی کوردیدا، له گوتاری سیاسی پیشه ییه وه هه تا کوو گوتاری رۆژنامه نووسی و چالاکیوانی که سه و داسه ری سیاسیان هه یه، ئه و زاراوه و ناونان و ئاماژه کردنه بۆ «سه له فیه ت» که ده بیته ئاماژه بۆ ئیسلامیه توند رپه وه کان، شوینه واری هه یه. چاوه رپوانیمان وایه ئه و گوتاره سیاسیه ئیرانیه ی ئاماژه ی بۆ کرا شوینه واری له لیدوانی هه ندیک سیاسی کورددا له هه ریمی کوردستانی عیراق هه بیته، که به ده سته واژه ی وه کوو «مه ترسیی سه له فیه ت» ئاماژه بۆ کیشه ی ئیسلامیه توند رپه وه کان به گشتی بکه ن. ئه مه له کاتیکدایه که «سه له فی» وه کوو زاراوه یه کی تاییه ت و باو لکاوه به ته وژمه سه له فیه ره سمیه که (سولتانیه که) و ته وژمه سه له فیه مه نه ه جیه که (مه دخه لی-جامیه که) وه، و ئیتر سه له فیه تی جیهادی زۆر به ی کات به «جیهادیه کان» و هه ندیک ناوانی تری پۆلینکاریی وه کوو «ته کفیریه کان» یان دادگاییکاریی وه کوو «توند رپه وه کان» یان «تیرۆریسته کان» یاخود «ئیرهابیه کان»، ئاماژه یان بۆ ده کریت.

سیاسیه کی چالاک له دیمه نی رۆشنیری کوردیدا که تیرمی «سه له فی» و «سه له فیه ت» ی به شیوه یه کی به رچاو به گه رختبیت؛ (مه لا به ختیار) ه، وه کوو سه رپه رشتیاری گشتی (پلاتفۆرمی دابران) و (فیتستیقالی گه لاویژ)، که به کارهینانی ئه و تیرمه و هۆشیاری دان له «مه ترسیی سه له فی» له گوتاری فیکری-سیاسی ناوبراودا زۆر جار سه رنج راده کیشیت، و له هه موو بۆنه یه کی گونجاودا دووپاتی ده کاته وه (ره نکه دیارترینی ئه وانه؛ ۱۹ هه مین فیتستیقالی گه لاویژ بووبیت، که مه لا به ختیار - سه رپه رشتیاری گشتی فیتستیقال - لیکۆلینه وه یه کی به ناویشانی «گرنگی رۆشنه گری له تیکشکانی سه له فیه ت» تیدا پیشکه ش کرد، و ته وه ری لیکۆلینه وه که «رۆلی رۆشنه گری» بوو له «تیکشکانی داعش و سه له فیه ت» دا). به کارهینانی ئه م تیرمه له گوتاری مه لا به ختیاردا به دیاری کراوی تیرمیکی سیکتۆلۆجیایی و «فیرقه ناسی» انه نیه، به لکوو ئاماژه یه بۆ ته وژمیکی ئیسلامی کۆمه لایه تی-سیاسی گشتگیر که دژ به دیموکراسی و بیروپرای ئازاد و خه سلته کولتوریه کان و ده سکه وته رۆشنیری و سیاسیه کانی نه ته وه ی کورده، و وه کوو هیزیکی ده ره کی-ناوخویی هه ره شه له م بنه ما و ئازادی و خه سلته ت و ده سکه وتانه ده کات. یان به پیناسه یه کی تر؛ «سه له فی» و «سه له فیه ت گه را» له گوتاری ناوبراودا هه ر ته وژم و لایه نیکی ئیسلامیه که نه ریتگه را نه بیته و پاشماوه ی ئیسلامه ئۆرتۆدۆکس و خۆمالیه که ی کورده واری نه بیته به لکوو ته وژمیکی ئیسلامی ره سه نخواز بیت که هه ولی بۆ دامه زرانده وه ی خیلافه ت، و گپرانه وه ی ژیان و کۆمه ل و سیسته م بۆ سه رده م و کۆمه لگای خیلافه ت، و «ژیانده وه ی سیسته می سه ده کانی ناوه راسه ت»، بیت، و ئامانجی سه پاندنی ده قاوده قی شه ریه ت بیت به و شیوه یه ی له سه رده مه ئیسلامیه کۆنه کاند هه بووه، وه کوو به تاییه تی له کتیبی «دووپرانی دیموکراسی و سه له فیه ت» دا (۲۰۱۴)، له مشت و مپره کاند له گه ل (موسه ننا ئه مین)، روون کراوه ته وه (۸). که به و شیوه یه هیزه کانی ئیسلامی سیاسیش ده گرته وه، که ئه وه هه تا له رپوانگه یه کی فیرقه ناسیسه وه دوور نیه له راستیه وه، وه کوو دواتر روونی ده که یه وه. هه ندیک جاریش

هه نډیک نیشانه و سه ره داو له گوتاری ناوبراودا دهرده کهون که «سه له فیه ت» وه کوو پریازه سه له فیه که و به تاییه تی قوتابخانه وه هه پاییه که دیاری ده کهن، نه وه ش کاتیک ده سته واژه ی وه کوو «سه له فیه تی عه ره بی وه هابی» به کارده هیئت. هه نډیک جاریش به پروونی دیاره که به ناماژه کردن بو «سه له فیه ت» مه به سستی هیزه سه له فی-جهادیه کانه، به تاییه تی کاتیک ده سته واژه ی وه کوو «سه له فی جیهادی» یان «سه له فی تیروزیست» به کارده هیئت.

به لام هم گوتاره به گشتی، به تاییه تی کاتیک ده سته واژه گشتیه که «سه له فی» و «مه ترسی سه له فی» به کارده بات؛ تووشی کیشه یه ک ده بیت کاتیک ده گات به وه گرانی، نه ویش نه وه یه له گه ل به کاره یانی باوی «سه له فیه ت» له زمانی سیاسی و میدیاییدا تیکه ل ده بیت، و ده بیتته ناماژه بو ته وژمی سه له فی مه نه جی و به تاییه تی باله مه دخه لیه که ی. ئیتر وا ده فامرپته وه که ناوبراو به هوشیاری دانی له «مه ترسی سه له فی» ناماژه بو په وتی «مه دخه لی» ده کات، که ماوه یه ک دهرس وده ور و راگه یاندنی مزگه وتیک - یان دووان - له سلیمانیدا نوینه رایه تی کردوو! یان په نگه نه و واتا و سپه ره واتیه بدات که ته وژمه سه له فی-جهادیه که له گه ل هه ر ته وژمیکی سه له فی جیاوازییه کی «مه نه جی» ی نیه و جیاوازیه که هه ر نه وه یه که «سه له فیه کان» ده یلین و «جهادیه کان» جیه جی ده کهن! یان - وه کوو هه نډیک له ساده کاریدا ده لین - هه موو سه له فیه ک «داعشیکی خه وتوو»ه! جار و بار له راگه یاندنی کوریدیدا هوشیاری له «چالاکیی سه له فی جیهادی» دراوه، و به لگه و نمونه که ش هه ر هه نډیک وتار و راگه یانراوی سه له فی ته قلیدی یان مه نه جی بووه، ئیتر هه والدر و هه والسازیکی رۆژنامه یی ساده هه ر نه وه نده ده توازیت نه و بابه تانه یه کالا بکاته وه.

له گوتاری سیاسی و زمانی میدیای ئیسلامییدا (گوتار و میدیای په سمی ئیسلامی سیاسی)، که زیاتر کیشه ی له گه ل سه له فیه ته مه نه جیه که هه یه چونکه دژی به سیاسی کردن و کاری حیزبی ئیسلامیه و پرۆژه که یان پیچه وانیه یه کتره؛ کاتیک ناوی «سه له فیه ت» و پۆلینتی «سه له فی» به کاردیت؛ مه به ستیان به تاییه تی نه و ته وژمه سه له فیه مه نه جیه یه. هم به کاره یان و واتاسازیه ش له گه ل به کاره یاننه جه ماوه ری و میلیه که ی سه له فیه ت ده گونجیت.

کاتیک رۆژنامه نووسیکی پرۆفیشنالی باکراوند-ئیسلامی وه کوو (نه حمه میره)، له دوا ی که شی پرووداوه کانی (۱۷ شوبات) له هه ریم، په یامیکی نووسراو به ناوی «سه له فیه کان راگرن!» بلاوده کاته وه (لپه ری خوی له فه یسبووک، ۲۰۱۵/۲/۱)؛ له سه ر هه مان زارواوه سازی دهرات، و کاتیکیش له و په یامه دا ده نووسیت: «به پیی به دوا دچوونه رۆژنامه وانیه کان له هه ریمی کوردستاندا پیگه ی سه له فیه کان له پرووی جه ماوه رییه وه به هیز بووه و له به رانه ریشدا پیگه ی په وتی ئیسلامی سیاسی له پاشه کسه دایه»؛ نه وه ده گه یه نیت که «سه له فیه ت» لیره دا به دیاری کراوی سه له فیه ته نا-سیاسی و نا-حیزبی و نا-

جیهادیه که یه، سه له فیه ته مه نهه جیه که یه، و نهو سییهره واتایهش ده گه یه نیت که ئیسلامی سیاسی به هیچ واتا و پیناسه یه ک سه له فی نیه! له کاتیکدا ئینتیمای فیکری ئیسلامی سیاسی له کوردستاندا بو تهوژمی سه له فی «صحوه»، و سه له فی-ئیخوانیه کانی سووودیه، و تهوژمی قوطبی که سه وداسه ری سیاسی ره تکه ره وهی بو ده وله تی نوئ و کومه لگای نوئ هه یه؛ ئینتیمایه کی روونه، و بوژانه وهی ئیسلامی سیاسی له کوردستانیشدا هه ر له سه ره تاوه له ژیر ناویشانی «رابوون» و «رابوونی ئیسلامی» («الصحوة الإسلامية») دا بوو، و کتیب و نامیلکه کانی (سه یید قوطب) و (موحه ممهد قوطب) له «ئینجیل»-ه کانی ئه م رابوونه بوون. هه ندیک له و ریکخستن و حیزبه ئیسلامیه کوردیانه ی ئیسته به شیخ له ره وتی ئیسلامی سیاسی له کوردستاندا پیک ده هینن؛ سه ره تا «بزووتنه وه» و «کومه ل» («جه ماعه») ی سه له فی-جیهادی بوون، و په یوه ندی فیکری و رۆحی ته واویان به گرووپه سه له فی-جیهادیه کان و ریکخسته جیهادیه کانی تره وه له جیهانی ئیسلامیدا هه بوو، ناوی «بزووتنه وه» ی ئیسلامی و «کومه ل» ی ئیسلامی ئه و رابردوو و بنجینه یه یادده خاته وه. ئه گه ر چاویک بخشیننه وه به بلاوکراره ئیسلامیه کانی (بزووتنه وه ی ئیسلامی) ی کوندا، وه کوو - بو نمونه - گوڤاری «الفیر»، روونتر هه ست به و راستیانه ده که ین، و جیاوازیه کی ئه وتو ناینین له نیوان فیکری ئاینی ئه و بلاوکرارانه و ئه وه ی له بلاوکراره کانی گرووپه جیهادیه کانی ئیسته دا ده یینن. یه کگرتوو ئیسلامییش، که له رووی بنکه ی جه ماوه ری هه وه هیزی ئیسلامی سیاسی یه که مه له کوردستاندا؛ ناشیت بلین بیری ئاینی ئه م حیزبه ئاینیه دووره له سه له فیه ته وه؛ ئیمه ده زانین ئه و بیروباوه ر و «عه قیده» ئیسلامیه ی له یه کگرتوودا ده خوینریت و مه نهه جه؛ هه مان «عه قیده» سه له فیه که یه، به واتا فراوانه که ی، مه رج نیه نوو سراوه کانی پیشه وایانی «ده عوه ی نه جدی» سه رچاوه ی سه ره کی بن، به لام میراتی ئین ته مییه و ئین عه بدی لوه هه ابیش یه کیکن له سه رچاوه یه که مه کان. له په یمانگا کانی زانسته ئیسلامیه کان، که یه کگرتوو و حیزبه ئیسلامیه کانی تر هه میسه له م جوړه په یمانگایانه یان هه بووه؛ زور جار نوو سراوی ئین عه بدی لوه هه اب له «عه قیده» دا، بو نمونه نامیلکه ی «الأصول الثلاثة» یان «ثلاثة الأصول» به هه ندیک له «شهرح»-ه کانی هه، خوینراوه و مه نهه ج بووه (جگه له ده قه سه ره که یه که ی عه قیده ی ئیسلامی سوننی: «عه قیده ی طه حاوی»، به تاییه تی به «شهرح»-ه سه له فی مه شره به که ی ئین ئه بی لعیزه وه، به تاییه تر کورت کردنه وه و پالفته کردنه که ی موحه ممهد ئه حمهد ئه ل-پاشید [که به «تهذیب العقیده الطحاویة» ناوی رۆشتوو]، یه کیک له سه رکرده کانی ئیخوان له عیراق که هه ندیک له مامۆستا کانی مه لای سه له فی بوون، و ئه وه ناوه «حه ره کی»-ه که ی بوو و خوئی ناوی «عبد المنعم صالح العلی العزی»-ه، و گه لیک له کتیب و نامیلکه کانی مادده ی په ره ده ی تاکی ئیخوانین، به تاییه تی له عیراق و له ناو یه کگرتوو دا، وه کوو «المنطلق» و «العوائق» و «الرقائق». جگه له و لایه نه ش؛ ئاشکرایه که یه کگرتوو ئیسلامی له لایه نی فیکری و هه تا کوو به رنامه ی سیاسی هه لقیکه له ره وتی (ئیخوان موسلیمین) له میصر و عیراق و دنیا دا، ده ی ئیخوانیش، باله سه ره که ی «میانه ره»-ه که ی، له باشتین بار و نه رمترین پۆلینکاریدا به ره وتیکی «سه له فی میانه ره» داده نریت، وه کوو رابورد. سه له فیه تی ئیخوانی

زياتر سه‌له‌فيه‌تېكى بزافى «حه‌ره‌كى» و ژياندنه‌وه‌ييه، له چوارچېوه‌ى به‌رنامه‌يه‌كى كۆمه‌لايه‌تى-سياسىي جووللو و زيندوودايه، بۆيه توانيوه‌تى چاوى له‌سه‌ر ئامانجه‌ گرنگه‌ كان بېت و وه‌كوو سه‌له‌فيه‌تى ته‌قليدى خۆى به‌ ناكۆكيه‌ بچووكه‌ كان و خوجياكردنه‌وه «فېرقه» بيه‌كانه‌وه له‌گه‌ل ته‌وژمه ئىسلاميه‌كانى تردا خه‌رىك نه‌كات، به‌لاى كه‌مه‌وه له‌سه‌ر ئاستى راگه‌ياندننى گشتى و به‌رنامه‌ى سه‌ره‌كى.

ئه‌گه‌ر ريش باسما بېته سه‌ر باسى خۆگونجاندن له‌گه‌ل ده‌سه‌لات؛ راسته ته‌وژمه سه‌له‌فيه مه‌ننه‌جيه‌كه ده‌گاته ئه‌و راده‌يه‌ى هه‌موو په‌خنه‌يه‌ك و نارېزاييه‌ك له ده‌سه‌لات له راگه‌ياندنه‌وه و به‌رېگه‌ى ئاشكرا؛ به شېوازيكى نادروست بۆ «ئامۆژگارى» ده‌سه‌لات ده‌زانيت و پىي وايه سه‌رده‌كيشيت بۆ ئازاوه و «فيتنه» و زيانى له سوودى زياتره. كه ئه‌مه ئه‌گه‌ر بۆ ناوخۆى ده‌سه‌لات و كۆمه‌لگايه‌كى ئىسلامىي سه‌له‌فيه‌ى داخراو تا راده‌يه‌ك سه‌ر بچېت و لايه‌نى باشى هه‌بېت كه كۆنترۆل كردنى جه‌ماوه‌رى ئايىنى توندرپه‌وه كاتېك ده‌سه‌لاتيان له لايه‌نى ئايىنيه‌وه به‌ دل نيه و لىي نارازين چونكه وه‌كوو خۆيان ده‌مارگير و توندرپه‌وه نيه؛ هېشتا بۆ كۆمه‌لگايه‌كى نوئ و كراوه و هۆشيار هېچ كاتېك سه‌رناگرېت و بى‌جېيش ده‌بېت، و ده‌كرېت خزمه‌ت به ده‌سه‌لاتى خۆسه‌پېن بكات و له‌گه‌ل ويژدانى ئايىنى ئازاديش ناگونجېت (و له راستيدا ئه‌و قه‌ده‌غه‌كردنه‌ى په‌خنه‌گرتنى ئاشكرا ياخود «ئىنكارى عه‌له‌نى» له ده‌سه‌لات له‌گه‌ل كۆلتورى ئىسلامىي پېشيانى موسولمانانېش ناگونجېت، مه‌گه‌ر ته‌نها له‌گه‌ل كه‌له‌پوورى ئىسلامىي ژېر سايه‌ى - بۆ فوونه - ده‌سه‌لاتى بنه‌ماله‌يه‌ى ئومه‌وى!). به‌لام حيزبىكى ئىسلامىي ئىخوانىي وه‌كوو يه‌كگرتووى ئىسلامىي، به شېوازي خۆى خۆگونجاندننى له‌گه‌ل ده‌سه‌لات و حيزبى ده‌سه‌لاتدار هه‌يه. به‌شېك له سروشتى كارى ئىخوان هه‌ميشه ئه‌مه بووه كه له سايه‌ى ده‌سه‌لاتىكدا و به خۆگونجاندن له‌گه‌لى و هه‌ولى به‌كاره‌يتيانى و شۆر بوونه‌وه و قوول بوونه‌وه به‌ناو دام و ده‌زگا حوكومى و ياسايى و ميدياييه‌كانيدا، كارى خۆى بكات و ئاماده‌كارى بۆ ئامانجه‌كانى خۆى بكات، له هه‌مان كاتيشدا لېپىراوېتىي كه‌م و كووپه‌رپه‌كانيش ناكه‌وېته سه‌ر شانى و ده‌كه‌وېته سه‌ر شانى ده‌سه‌لاته دنيايه‌كه. كاتى خۆى ئىخوانىي مىصر له‌گه‌ل (جه‌مال عه‌بدونناصير) به‌و شېوازه‌ كارىان كردووه و هه‌وليان له‌گه‌ل داوه (ئه‌گه‌رچى سه‌ر كه‌وتيان به‌ ده‌ست نه‌هېناوه)، ئىسته‌ش شېوازي كار و په‌يوه‌ندىي يه‌كگرتووى ئىسلامىي به‌ حيزبى ده‌سه‌لاتدارى يه‌كه‌مه‌وه له كوردستان، كه (پارتى)ه، له‌و شېوه‌يه‌وه نزيكه، و سه‌ر كرده‌يه‌تىي بالا و «ئه‌ميرايه‌تى»ى حيزبى «كۆمه‌لى ئىسلامى»يش، يان «كۆمه‌لى دادگه‌رى»ى ئىسته، تا راده‌يه‌ك (به‌تاييه‌تى له سه‌ره‌تاوه)، به‌لام كه‌متر، به هه‌مان ئاقاردا رۆشتووه. جار و بارىش په‌يوه‌ندىي كۆمه‌لايه‌تى و په‌يوه‌ست بوونى خزمه‌يه‌تى له‌و بواره‌دا سوودى لى بېناوه. بۆيه ئه‌وه‌ى ته‌وژمى سه‌له‌فيه‌ى مه‌ننه‌جى به شېوازي ئايىنى و مه‌زه‌بى و «فېرقه‌يى»ى خۆى كردوويه‌تى بۆ خۆگونجاندن و سوودبېنين له ده‌سه‌لات؛ حيزبه‌كانى ئىسلامىي سياسي به شېوازي سياسى و ديپلوماسى و به‌رېگه‌ى «سازان و سازش» كردوويانه، و زۆر كاتيش هه‌وليان داوه له‌ناو جه‌ماوه‌ر تامى ئۆپوزىسيون و به‌ره‌له‌ستكار و نارېزا بدنه‌ى و خۆيان بخه‌نه پال هېزه ئۆپوزىسيونه‌كان بۆ ئه‌وه‌ى

به‌ره‌میکیش له‌وه بخون، یان هه‌ولیان داوه له پښه‌ی راگه‌یاندنی سبهر و راگه‌یاندنی ئیسلامی میلیه‌وه - که خویان ناکن به‌خواه‌نی و لپرس‌اویتی هه‌ل‌ناگرن - په‌خنه‌ی پوون و توند بگرن. کاتیکیش قسه‌که‌ری سه‌له‌فی سه‌رۆکی هه‌ریم به «وه‌لیی ئەم‌ر» ناوده‌بات که - به‌ساده‌یی - هه‌ر یانی «کاربه‌ده‌ست»؛ ئەمه - ئەگه‌ر به‌رگ و چوارچپوه ئاینیه‌که‌ی لئ بکه‌ینه‌وه - هه‌ر ده‌رپینتکی ئاینی و که‌له‌پووریه بۆ هه‌مان پله‌ی حوکوم‌ی و به‌رپوه‌به‌ری که‌هیزبه ئیسلامیه‌کانیش دانی پیدا ده‌نن و ده‌چنه ژیر سایه و سبهری و ئەوانیش باوه‌ریان به‌جپه‌جئ‌کردنی یاسا و رپسا و برپاره‌کانی هه‌یه و وه‌کوو «کاربه‌ده‌ست»‌ی بالای هه‌ریم بۆی ده‌پوانن و مامه‌له‌ی له‌گه‌ل ده‌کن. ئیسلامی سیاسی هه‌ر هه‌مان ته‌وژمی ئیسلامی سه‌له‌فیه دوا‌ی وه‌رگپرانی کاری ئیسلامی بۆ سیاسه‌ت‌کردن و به‌رژه‌وه‌ندی سیاسی و ئابووری و هیزبی و تاکه‌که‌سی له‌ چوارچپوه‌ی ژانی سیاسی و کاری هیزبی و پارله‌مانی و حوکومیدا. شته ئاینیه‌کان له‌ جیهانی نوئ و ئەم‌پروماندا وه‌رده‌گپرین بۆ شتی دنیایی و سیاسی و - به‌تایبه‌تی - ئابووری. ئەم وه‌رگپرانه‌ش به‌پوونی به‌ زمانی قسه‌کردن و قالبی فیکر و راگه‌یاندنه‌وه ده‌رده‌که‌وئت، بۆیه ئەوه‌ی سه‌له‌فیه‌کی ته‌قلیدی (نمونه‌ی ئاین‌داریکی ته‌قلیدی که‌هه‌موو زاراوه و نوانان و پۆلین‌کردنه‌کانی ئاینین) به‌ زمانه ئاینیه‌که‌ پئی ده‌لئت «وه‌لیی ئەم‌ر»؛ ئیسلامیه‌کی مۆدیرن به‌ زمانه وه‌رگپراوه‌که‌ی بۆ زمانی سه‌رده‌مه‌که‌ پئی ده‌لئت «کاربه‌ده‌ست» و «سه‌رۆک» و «به‌رپرس».

هه‌موو که‌سیتی و رابه‌رایه‌تیه‌کی سه‌له‌فی ته‌قلیدییش کاتیک دپته ناو ژانی گشتیه‌وه و ده‌بیته ته‌وژمیک کۆمه‌لایه‌تی و جووره به‌شداریه‌ک له‌ ژانی سیاسیدا ده‌کات؛ ورده‌ورده‌ فیری شپوازه ئیسلامیه سیاسی‌ه‌که ده‌بیت. له‌ سه‌ره‌تایشدا رابه‌ره ئیسلامیه سیاسی‌ه‌کان وه‌کوو رابه‌ره سه‌له‌فیه ته‌قلیده‌کان بوون، داخراو و ته‌قلیدی بوون و نه‌یانزانیوه چۆن به‌ زمانی سه‌رده‌مه‌که‌ ده‌دوین و له‌گه‌لی مامه‌له‌ ده‌کن.

جیاوازیه چاره‌نووسازه‌کانی سه‌له‌فیه‌تی ته‌کفیری و جیهادی

و سه‌له‌فیه‌تی ده‌رباری و مه‌نه‌جی

ئیمه ده‌زانین که ئەوه‌ی سه‌له‌فیه‌تی جیهادی له‌ قوتابخانه سه‌له‌فیه‌ دایکه‌که جیا‌ده‌کاته‌وه؛ کۆمه‌لایک بابته و «مه‌سه‌له‌»‌ی لاه‌کی و لابه‌لایین له‌ چاو بنچینه و بنهما سه‌ره‌که‌کانی سه‌له‌فیه‌ت له «عه‌قیده» و تیگه‌یشتنی ده‌قه‌کاندا (به‌تایبه‌تی ده‌قه‌کانی بیروباوه‌ر و ناسینی خوا و وه‌صفی خوا له‌ پښه‌ی ناوه‌کان و صیفه‌ته‌کان «الأسماء والصفات»‌ه‌وه)، بۆیه خه‌ریکه نه‌توانین جیاوازی بدۆزینه‌وه له‌نیوان سه‌له‌فیه‌تی جیهادی و سه‌له‌فیه‌ته‌کانی تر کاتیک بابته‌که په‌یوه‌ندی به‌ بنهماکانی «عه‌قیده» و یه‌کتاپه‌رستی «ته‌وحید» و میتۆدی راقه‌ی ده‌قه‌وه هه‌بیت. بۆیه نوانانی گرووپه جیهادیه‌کان و ته‌وژمی جیهادی (ئه‌وانه‌یان که بنچینه‌ی سه‌له‌فی و وه‌هه‌بایان هه‌یه) به‌گشتی به «سه‌له‌فی» پاساوی ته‌واوی خۆی هه‌یه. به‌لام له

هه مان کاتیشدا ئەم بابەت و «مەسئەلە» لاوه کی و لابه لایانە ئەوهنده جیاکه رهوه و گرنگ و مه ترسیدارن که له سه ر ئاستی بزافی و سیاسی و ئاسایشی و ستراتییی یه کلاکه رهوه و چاره نووسازن. له مانه (۹):

- بابەتییکیان ئەوه یه سه له فیه تی جیهادی «یه کتاپه رستی حوکم» («توحید الحاکمیة») ده کاته به شیکی سه ره خو یان جوړییکی چواره می یه کتاپه رستی له باوه ری ئیسلامیدا، له دوای سی به شه سه ره کیه که ی یه کتاپه رستیه وه - که بابەتییکی سه ره کیی عه قیده سه له فیه کیه - (یه کتاپه رستی په روه ردگارپتی «توحید الربوبیة»، و یه کتاپه رستی په رستراویتی «توحید الألوهیة»، و یه کتاپه رستی صیفه ته کانی خوا «توحید الصفات»). ئەمه ش «ته کفیر» (و به لکوو «به موشریک دانان») ی حوکومه ته کان و ئەوانه ی به حوکم و فه رمانه وایان پازین و فه رمانداری و کارگوزاری و کاربه ده ستیان بو ده کن ئاسان ده کات و پاساوی «عه قائیدی» ی بو دابین ده کات. له کاتیکدا ته وژمه سه ره کی و په رسمیه که ی سه له فیه تی ئەم به شی چواره مه جیا نا کاته وه به لکوو پتی وایه هه ر له ناو «ته وحیدی ئولووه هیه تی» دایه. و ته وژمه سه له فیه مه نهه جیه که ش هه میسه وریایی داوه له مه ترسیی ئەم دابه ش کردنه چوارینه یه ی یه کتاپه رستی و بوئی به سیاسی کردنی بنه ماکه ی لی کردوو و به لافوگه زافیکی ته وژمه ته کفیری و جیهادیه که ی زانیوه.

- ئینجا هه ر په یوه ست به م بابەتیه وه؛ سه له فیه تی جیهادی به ره های ی فه رمانه وه ته کفیر ده کات ئەگه ر یاسا «حوکم» یکی چه سپاوی ئیسلامی گوړی و شتیکی تری له جیی ئەوه جیه جی کرد، و ئیتر کوفراندنی فه رمانه وه اکان «ته کفیری حوکام» - بابەتی دلخوازی سه له فیه جیهادیه کان، که وه کوو ئامانجییکی سه ره کییانه - لیره وه دیت. له کاتیکدا سه له فیه ته په رسمیه که - و به تاییه تی و پروونتر سه له فیه ته مه نهه جیه که - به وه فه رمانه وه ته کفیر ناکات مه گه ر ئەو فه رمانه وه یه ته و کاره به دروست و «شه رعی» بزانییت و حوکمه نوئییه که به حوکمی ئیسلام یان باشت له رووی ئایینییه وه بزانییت، واته مه رجی به حه لال زانین «ئیسیتیحلال» ی گوړینی حوکم به مه رج ده گریت بو ته کفیری فه رمانه وه.

- جیاوازییه کی تر ئەمه یه سه له فیه تی جیهادی (و هه تاکوو ریڅخستنه ئیخوانیه کانیش، له هه ندیک شوین، کاتیک چه ک هه ل ده گرن و بالیکی سه ربازی جیا ده که نه وه، یان خانه یه کی توندوتیژی دروست ده که ن و هه ندیک کرده وه ئەنجام ده دن) ریڅه پپی دان «ئیدن» ی فه رمانه وه (ئیمام، وه لیلی ئەمپ، ئەمیر) وه کوو مه رجیک بو جیهاد کردن به مه رج ناگریت، هه ر بویه «جیهاد» بووه ته جوړیک له فه وزا و پاشاگه ردانی و له کاری بانده کان و یاخیوووان له یاساوه نزیکتره و ئەمه یه که خه ریکه «جیهاد» یه کسان ده کات به «تیرۆریزم». به لام سه له فیه ته په رسمیه که (و - پروونتر - سه له فیه ته مه نهه جیه که) هه موو «جیهاد» ییک به «ئیدن» و فه رماندان و ریڅمایی «ئیمام» هه وه ده به ستیته وه، و ئیتر «جیهاد» کاری گرووپ و خانه ی نهی نی و کاری سوپا و هیزه چه کداره کانی ولاته. ئەمه ش کاریک ده کات جیهاد له به رگری و کیشمه کیش و پروسه سه ربازیه ده وله تیه کان نزیک بیته وه که چوارچیوه ی یاسایان هه یه.

- ھەرۋەھا جىھادىيە كان (و ھەتاكوو ئىخۋان و فىقھزانە سەردەمىيە كانىش) كىردەۋەى خۇكوۋى «انتحارى» بە دروست دەزانن، دۋاى ئەۋەى ناۋەكى دەگۆرۈن و دەيكەن بە «شەھادەت خۋازى» («استشهادى»)، ھەرۋەھا تەقاندنەۋە «تفجيرات» ىش بە پىگەيەكى دروست دەزانن و ھەتاكوو لەگەل دۆرتمى مەدەنىش بەكارى دەھىنن (بەلكوو زۆر جار خەلكى ناوخۆ و موسولمانىش پىيەۋە دەكەنە قوربانى)، بە جۆرىك كارىكيان كىردۋە كە جىھاد خەرىكە لە كىردەۋەگەلپكى تەقاندنەۋەى خۇكوۋىيەدا قەتەس دەپىت! لە كاتىكدا سەلەفىيەتى رەسمى كىردەۋەى خۇكوۋى بە خۇكۈشتن «انتحار» دەزانىت و بە گوناھىكى گەۋرە «كبىرە»ى دادەنىت، با بۆ مەبەستىكى «جىھادى»ش پىت، و تەقاندنەۋەش لەناۋ خەلكى مەدەنى و لە ئاۋەدانى و شوپناتىك كە مەيدانى جەنگ و پوۋبەروۋبوۋنەۋە نىن بە نادروست دەزانىت و لەو «غەدر»ەى دەژمىرپىت كە لە «حەدىث»دا قەدەغە كراۋە بەرامبەر دۆرتمىش بكرپىت.

ئەم بابەتە، ۋەكوۋ دەپىنن كۆمەلپىك بابەتى لاۋەكىن بە بەراۋرد بە مەنەجى سەلەفى بە شىۋەيەكى گشتى (دەكرپىت توۋزىنەۋەى تايبەت و تىروۋتەسەل بۆ جىاۋازىيەكانى نىۋان سەلەفىيەتى مەنەجى و سەلەفىيەتى تەكفىرى و جىھادى تەرخان بكەين. بابەتى پەسەندىكى «ۋىلايەت» يان «ئىمامەت»ى «موتەغەللىب»، واتە ئەو سەركردە و فەرمانرەۋا موسولمانەى بە زەبرى ھىز دەسەلاتى ئىسلام بكەۋىتە دەستى؛ تايبەت نىيە بە حەنبەلىيەت و سەلەفىيەتەۋە [ۋەكوۋ ھەندىك خەلكى نەشارەزا ۋاى باس دەكەن، يان لەگەل ئەركى گۆپراپەلپى «ۋەلىي ئەمپ» - بەگشتى - تىكەلپ دەكەن]، و زۆرىنەى فىقھزانەكانى ئىسلام، تا رادەى دروست بوۋنى كۆدەنگىيەك [يەكەم جار (ئىبن بەططال)ى مالىكى (-۴۶۹ ك.) ۋەكوۋ كۆدەنگىيەك باسى كىردۋە، دۋايش (ئىبن جەرى)ى عەسقلەلانى شافىعى لەۋۋەۋە گۋاستۋوۋىيەتەۋە]، لەسەر ئەۋە بوۋن كە «ۋىلايەت» يان «ئىمامەت»ى فەرمانرەۋاى لەو شىۋەيە دۋاى ئەۋەى دەسەلاتەكەى دەپىتە «ئەمرى واقع» و دەچەسپىت و بارودۇخەكە سەقامگىر دەپىت؛ بە مەرچەكانى خۆى - كە لە شوپنى خۆيان بەدرپىزى باس كراۋن [ۋ مەرچ نىيە لەم سەردەمەدا پىنە جى]؛ دروستە و گۆپراپەل بوۋنى - لە چۈرچىۋەى گونجاۋ لە شەرعدا - ئەركە، ھەرچەند ۋەكوۋ حالەتى ناچارى باس كراۋە. ئەمەش لە توۋزىنەۋەيەكى تردا بە تىروۋتەسەلى دەپىت پوۋن بكەينەۋە).

بەلام ئەم بابەتە «لاۋەكى»انە شوپنەۋار و كارىگەرىيەكانىان لەسەر ئاستى مەيدانى و لە لايەنى ستراتىجىيەۋە زۆر گەۋرە و مەترسىدارن. بۆيە پىۋىستە لەنىۋان قوتابخانە سەلەفىيە بنچىنەيەكە و سەلەفىيەتە جىھادىيەكە جىاۋازى بكەين، ھەرچەند ئەۋەى يەكەمىيان ۋەكوۋ دايەنگە و ھەلپىنەرى يەكەم پىت بۆ ئەۋەى دوۋەم، بەلام گىرنگ ئەۋەيە ئەۋەى دوۋەم لادانى چارەنوۋسەسازى ھەيە لە بنەماكانى ئەۋەى يەكەم. لە كۆمەلگەى كوردستانىشدا، لە خۇرەلات و لە ھەرىمى كوردستانىش، ھەردوۋ سەلەفىيەتە ۋەھبابىيە گشتىيەكە و سەلەفىيەتى جىھادى كەم-تا-زۆر چالاكن، و دەپىت بزائىن چۆن لىكچۈۋنەكانىان و جىاۋازىيەكانىان لە جىيى خۆياندا دادەنپىن، و بزائىن نە ئەۋەندە جىاۋازن كە ۋا بزائىن جىھادىيەكان سەلەفى نىن، و نە ئەۋەندەش

له مهنه‌جدا يه‌کن که جهاديه‌کان ته‌نھا به «سه‌له‌فی» ناوبه‌ين. ده‌بيت له‌وه‌ش دلنيا بين که له‌ناو ته‌وژمه سه‌له‌فيه‌کاندا ته‌وژمی سه‌له‌فی مهنه‌جی دوگمهی دلنبايه بو مه‌ترسی ته‌وژمه‌کانی تر.

مه‌ترسی سه‌له‌فی، و مه‌ترسی ئیسلامی سیاسی

زور جار باس له «مه‌ترسی سه‌له‌فی» ده‌کریت و مه‌به‌ستیش لایه‌نه نینگه‌تیغه‌کانی ته‌وژمی سه‌له‌فی مهنه‌جیه. ئیمه‌ش ده‌توانین لایه‌نه نینگه‌تیغه‌کانی ئەم ته‌وژمه سه‌له‌فه بژمیرین (۱۰)، به‌لام ئەو جوړه باس‌ل‌کردنه و چاوه‌روانیی ئەو هه‌موو مه‌ترسیه له‌م ته‌وژمه سه‌له‌فه مهنه‌جیه به‌زوری له‌لایه‌ن ئەو قسه‌که‌ر و تیوری‌ساز و نووسه‌رانه‌وه‌یه که وه‌کوو ته‌وژمیکی ئیسلامی جیاواز یان ئاراسته‌یه‌کی فیکریی ئیسلامی نو‌خ‌واز یان ته‌وژمیکی سیاسی به‌ره‌ه‌ل‌ستکاری ده‌سه‌لات، کیشمه‌کیشی فیکری و سیاسیان له‌گه‌ل ئەو ته‌وژمه سه‌له‌فه تایبه‌ته هه‌یه، ئەوانه‌ش؛ وه‌کوو:

- ته‌وژمی ئیسلامی سیاسی که خۆشی سه‌له‌فه‌تیکی سیاسی به‌لام به‌رنامه‌ی سه‌له‌فه‌ته مهنه‌جیه که له‌گه‌ل به‌رنامه سیاسی‌ه‌کی ئەو ناگونجیت و ئەو به‌سیاسی‌کردن و به‌حیزبی‌کردن و به‌ئابووری‌کردنه‌ی بانگه‌واز و ئاین‌داری و کاری ئاینیه‌ی لئ تیک‌ده‌دات، و لیک‌دانه‌وه و ږاڤه هاوچه‌رخه‌کیشی بو ئیسلام لئ ده‌شپوښیت که هه‌ول ده‌دات بیر و یاسای ئیسلام له‌ شپوه‌ی بیر و یاسای سه‌رده‌می و نویدا بخاته بازاره‌وه و په‌گه‌زه میژووپی و نه‌گونجاوه‌کانی و نیشانه و جیاکه‌ره‌وه زه‌مه‌نی و ژینگه‌بیه‌کانی بشاریته‌وه، به‌لام له‌وه سه‌ره‌وه ته‌وژمه سه‌له‌فه‌که لیک‌دانه‌وه و ږاڤه په‌سه‌ن و کوښنه‌که‌ی بو دووباره ده‌کاته‌وه و بنه‌ماکانی ئیسلام تا ږاده‌یه‌کی زور وه‌کوو خویان ئاشکرا ده‌کات، و به‌م شپوه‌یه رپسه‌که‌ی لئ ده‌کاته‌وه به‌خوری و بانگه‌وازه سه‌رده‌میه‌که‌ی لئ تیک‌ده‌دات. هه‌ستیش به‌وه ده‌کات ئەو ته‌وژمه سه‌له‌فه مهنه‌جیه وه‌کوو بریتی و جیداری ئەوی ئیسلامی سیاسی ږول ده‌بینیت. بویه هه‌میشه باس له «سه‌له‌فه‌ت» و «ته‌وژمی سه‌له‌فی» ده‌کات وه‌کوو مه‌ترسیه‌ک بو‌سه‌ر کو‌مه‌ل‌گا و ئازادیه‌کانی، و به‌پیرۆزکردنی ده‌سه‌لات و پشتگیری ئاینی بو‌مانه‌وه‌ی تۆمه‌تباری ده‌کات، و خۆشی وه‌کوو جیگر و «به‌دیل» ی بئ‌ترس و «سه‌لامه‌ت» پشینیار ده‌کات.

- ته‌وژمه سه‌له‌فه ته‌کفیری و جهاديه‌که، که دیسان ئەمیش کۆت‌وبه‌ندی بنه‌ماکانی «مه‌نه‌ج» ی ئەو سه‌له‌فه‌ته مهنه‌جیه ده‌بیته‌ ږیگر له‌ زۆربه‌ی «ته‌کفیر» و کوفراندنه‌که‌ی خوی بو‌حوکوومه‌ت و کو‌مه‌ل‌گا‌کان و له‌ یاخی‌بوونی له‌ هه‌ر یاسا و سیسته‌میک که دامه‌زراوه و له‌ کرده‌وه توندوتیژ و بئ‌سه‌ره‌وبه‌ره‌کانی که له‌ژیر ناو‌نیشانی «جهاد» دا ده‌ستیان بو‌ده‌بات. بویه هه‌ول ده‌دات متمانه‌ی ئاینی و هه‌تا‌کوو په‌سه‌ندی سه‌له‌فی بو‌ ئەو ته‌وژمه سه‌له‌فه مهنه‌جیه نه‌هیل‌تیه‌وه (زۆربه‌ی جارانش هه‌ر به «مه‌دخه‌لیه‌ت» ناوی ده‌هینن و سیفه‌تی «سه‌له‌فی» یان پئ‌ر‌ه‌وا نابینن، و به «مورجیئه‌ی سه‌رده‌م» ئاماژه‌یان بو‌ده‌که‌ن)،

و - بۆ نموونه - په یوه نډیه کانی به دهسه لاته کانه وه ناشکرا بکات و به لادان و ده رچوونی که م- تا- زوری دهسه لاته کان له ئیسلام و یاسای ئیسلامی ئیحراجی بکات.

- به شیکی تری ئه و ته وژمه ئاینیه ناوچه یی و ته قلیدیانه یه که کیشمه کیشی فیرقه یی میژینه و کوئینه یان له گه ل سله فیه ت به گشتی و وهه هاییه ت به تاییه تی هه یه. مه به ستمان ئیسلامه سونیه ته قلیدییه که: ریبازه ئه شعری- ماتوریدییه که له «عه قائید» دا، و قوتابخانه صوفی و ته ریه قه تیه که له شیوازی په روه رده ی ئاینی و پیگه یانندن و خوپیگه یانندنی ئاینی و رۆحیدا. ئه مانه له گه ل هه موو ریبازه عه قائیدییه حه نبه لیه میژووویه که، و قوتابخانه حه نبه لیه نوئییه که (وهه هاییه ت)، کیشه یان هه یه و له رووی بیروباوه رپوه یه که تر په سهند ناکهن و له کیشمه کیشدان. بۆیه له گه ل هه یچ ته وژمیکی سله فی ناگونجین، به لام دیسان له بهر ئه وهی ته وژمه سله فیه مهنه جیه که زیاتر له ته وژمه کانی تر چالاک و هه ل سووراو و ده رکه وتوو، و زیاتریش کیشمه کیشی فیرقه یی به رپوه ده بات و هیرشی ئاینی ده کاته سهر ریباز و قوتابخانه کانی تر و به تاییه تی ئه شعری- ماتوریدییه کان و - زیاتریش - ئه هلی ته صه ووف، بۆیه کیشمه کیشی لایه نه ئه شعری و صوفیه که ش به زوری له گه ل رابه رایه تی سله فیه مهنه جیه که یه و به «سه له فیه کان» ئاماژه ی بۆ ده که ن، ئه گه ریش ره خه کاری و وه لامکاری له گه ل سله فیه ت یان «حه نبه لیه تی عه قائید» به گشتی بکه ن؛ به «وهه هاییه ت» ناوی ده هینن.

- به شیکی تریش؛ ئه و ته وژمه ئیسلامیه نوپخواز و ریفورمیستانه ن که هه بوونی هه ر ته وژمیکی سله فی زیان ده گه یه نیت به و وینه نوی کراره و کورت کراره و چاک کراره ی ئیسلام که له م سهرده مه دا سازی کردوو و ده یه ویت ئه مه بکاته بریتی بۆ ئه و ئیسلام و کولتوره ئیسلامیه ی له که له پووری ئیسلامیدا گه یشتوو. ته وژمه سله فیه که به گشتی ئیسلام وه کوو کولتوره زیندوو ده کاته وه، وه کوو ئاینیکی ته واو و پراوپر که له کات و قوناغی خویدا کولتوره یکی ته واو بووه، نه ک وه کوو ئاینیکی داخوراو و تهاوه له ناو کولتوره ی نویدا که ته نها هه ندیك په رستش و دروشمی هیمایی لی ماوه ته وه. بۆیه ئاساییه که ئه م ته وژمه سله فیه به گه رانه وهی بۆ ده قه کان و که له پووری په راویزیان به رنامه له و پرۆژه ئیسلامیه ریفورمیست و نویکه ره وه و گونجینه کیه تیک بدات، و له یه ک بینه دژ و دوژمن. دیسان ئه م به شه ییش زیاتر له گه ل سله فیه ته ته قلیدییه که مملانی ده کات چونکه ئه م سله فیه ته توانای رافه کردنی ته قلیدی و که له پووری ئیسلام و ده قه کانی زیاتره و له م بواره دا چالاکتره و راستگوتریشه. ده بیت هه یچ کات ئه وه له بیر نه که یین که سله فیه کان به گشتی باشترین شاره زای که له پووری ئیسلامی و زانسته ئیسلامیه ره سه نه کان، و له تیگه یشتنی موسولمانانی سهره تاوه نزیکترن، و دوورتریشن له تیکه ل کردنی مه عریفه ئاینیه ئیسلامیه که به هه ر جوړه مه عریفه یه کی تری ئاینی و نا- ئاینی (به پیی میتودیک ئین ته ییمیه به وردترین شیوه دایرشتوو).

- به شیکی تریش؛ سیاسه توانان و چالاکوانانی سیاسی و رۆژنامه نووسانی سیاسی سه ودان، له به ره ی نارازی

و بهرهلستکاري دهسلاټ، که پيان وايه تهوژمه سهلهفيه «مهدهلی» سهکه، خرمهت به خو سه پاندى دهسلاټی خو سه پين دهکات، و بو ټه و مه بهسته له لايهن دهسلاټه وه پشتگيري دهکړين و - گوايه - بوونه ته کوله که يه کی چه سپاندى ټه و دهسلاټه. کاتيک پوژنامه نووسپکی وه کوو (ټه حمه د ميره) له په يامی «سه له فيه کان راگرن!» دا (٢٠١٥)، وه کوو راپورد، هو شيارى له سر «مه ترسيی سه له في» ده دات؛ ټه وه ده ربړی هه لوپستی ټه م به شهيه له گهل هه لوپستی ئيسلامی سياسی، که ناوبراو له يه ک کاتدا هه ردوو هه لوپسته که کو ده کاتوه.

قسه که ری ئيسلامی سياسی دهيه ويټ هه موو سه رنجپکی خه لک و چاودپران له سره په وته که یی ان حيزه ئيسلاميه که یی هه ل گريت و بيخاته سه رکه بهر و «به ديل» سه ئايينه که یی که تهوژمه سه له فيه که يه. هه نديک قسه که ری نا-ئيسلامی نه شاره زایش له م باسانه به جوړپک ترسيان له تهوژمی سه له فيه تی مهنه جی لی نيشتوو و به راده يه ک ترسيان له ئيسلامی سياسی شکاوه و بئ ترس و بئ خه م بوون ليی و له دهسلاټ و له ټوپوزيسیون هاوپه يمانی له گهل ده به ستن؛ که خه ريکه هه موو سه رنجه که یی ان له سره ئيسلامی سياسی هه ل ده گرن و هه موو چاودپريه که یی ان له سره سه له فيه ت چرک ردوو ته وه. به م شپوه يه قسه که ری ئيسلامی سياسی و توپزه ر و چاودپري عه لمانيی ساده کار له م بابه ته دا زور جار يه ک ده ست بوون!

هه رچه ند پيوسته ئيمه توڙينهوهی تايهت بو ورده کاريه کان و پچاوپچيه کانی ټه م باسه ته رخان بکه ين، به لام ليره دا ته نها به راوردپک ده که ين له نيوان «مه ترسيی سه له فيه ت» و «مه ترسيی ئيسلامی سياسی».

سه رها ده بيت ټه وه يادبخه ينه وه یی ان پوون بکه ينه وه کاتيک سه له فيه تی مهنه جی کار به دهستی بالای ولات به «وه ليی ټه مپ» ناوده بات و گوپراه ل بوونی به ټه رک ده زانپت؛ ټه م په پوو-به-پووی تهوژمه سه له فيه کانی تر ده بيته وه و به رامبه ر ټه وان، بويه دژ و «به ديل» سه که یی لای ټه و تهوژمه سه له فيانه ی تر؛ ټه وه يه که کار به دهستی بالای ولات، بو نمونه سه روکی هه ريم، به «وه ليی ټه مپ» ی نازانن و به «طاغوت» و حاکمی «کافير» و «مورته دد» ی ده زانن، چونکه شه ريعت جپه جی ناکات، یی ان هه مووی جپه جی ناکات و هه نديکی هه ل په ساردوو و «حاکميه ت» ی خواپی ناته واو کردوو. کارگوزار و کار به ده ستانی خوار ټه ويش که هاوکاريی ده که ن؛ به هه مان شپوه. هاوالاتيان و جه ماوهر يش که به و دهسلاټه و فه رمان و حوکوم ته که یی رازين و بو دادوه ری و مافه کانيان په نای بو ده بن (يانی «ته حاکوم بولای طاغوت» ده که ن)؛ به هه مان شپوه بوونه ته ناموسولمان و هه ل گه پراه. ټه مانه ش هه موویان شه پرکردن له گه لايان و کوشتيان له لايهن هي زي ئيسلاميه وه په وايه ټه گه ر هه ر به رگريه کيان کرد و مليان نه دا. ئينجا ئيتر دياره چ نازاوه و تپروړپک به دواى ټه م تپروانينه دا دپت ټه گه ر هه ولى جپه جی کردنی بدرپت. بويه ده بيت بزانيپت ټه و بنه ما و باوه په ی سه له فيه تی مهنه جی چهنده بايه خپکی گه وره ی له چوارچپوه سه له فيه که دا هه يه و وه لام و پووچه لکه ره وه ی چ بنه مايه کی مه ترسيدياری سه له فيه تی ته کفيري و جپهاديه.

ئیتیر بۆچی ئیمه سه له فیه تی مه نه جی به باشت نه زانین که حوکومته و کاربه ده ستمان «ته کفیر» ناکات و جه ماوه ری ئیسلامی هان نادات بۆ شۆرشى ئایینی به سه ریدا؟ سه له فی که کاربه ده سستی ئیمه به «وه لیلی ئهمر» ناوبات؛ مانای وایه نیازی «ته کفیر» کردنی حوکومته و دام و ده زگاگانى نیه. مانای وایه وه کوو کاربه ده سستی خاوه ن ماف بۆی ده روانیت.

باوه ری ئیسلامیه کان و ئیسلامی سیاسیش هه رچهن د به و ده برپین و زاراوانه ی سه له فیه ته ته کفیری و جهاده یه که نیه، به لام ئه وانیش له وه دا له گه ل ته کفیری و جهاده یه کان هاوران که ده سه لاتدار و کاربه ده سستی هه رییم کاربه ده سستی موسولمان نیه و گوپرایه لی کردنی ئه رکیکى ئایینی نیه و یاخی بوون لی گوناھیک نیه، به لکوو ته نها ریکه وتنیکی دنیا یه و مامه له یه کی ناچار یه که ناچارن له گه ل ئهم ئهم دۆخه نا ئاساییه دا برۆن، به لام مه به ستیان نیه بکه ونه «ته کفیر» ی ئهم و ئه وی دیاریکراو و کو ی خه لک و جه ماوه ر. ناچارن سیاست بکه ن و «ته قییه» بکه ن، و خو یان وه کوو ته و ژمیکی ئیسلامی دینه پش چا و له ده وله تیکی نا-ئیسلامیدا و له ناو جه ماوه ریکی زۆرینه موسولماندا. به شدارییشیان له ژیانى سیاسى و حوکومته و په رله ماندا له و سۆنگه یه وه یه که به مه یدانیکى خه باتى ئیسلامی ده زانن و پیمان وایه ده بیت کیه رکى و زۆرانى سیاسى تیدا بکه ن هه تا له داها توویه کی دوور یان نزیکدا بتوانن یاسا و دادگا و ده ستوور و ده ولته له ناوه وه بکه ن به ئیسلامی و له گه ل ئیسلام و شه ریه ته بیگونجینن، و به به ده سه ته پینانى زۆرینه ی ده نگده ر و زۆرینه ی په رله مانى له داها توودا خو یان له لوتکه ی ده سه لاتدا ببینه وه. ئهمه نه خسه ئایینه یه که یه. ئیسته ش به شی خو یان له ده سه لات و پاره ده چرن و ئهم قۆناغه گواسته وه یی و کاتى و پاگوزه ره ی پى به پى ده کهن و له کاروبارى بانگه واز و کارى ئیسلامی شدا سوودى لى ده بینن و جه ماوه ری فراوانى پى راده کیشن.

که واته ئه و ته و ژمه ئیسلامیه ی که راشکاوانه قسه ی خو ی بکات و کاربه ده سستی نا-ئیسلامی هه رییم به موسولمان بزانیته و «ته کفیر» ی نه کات؛ هه ر ته و ژمه سه له فیه مه نه جیه که. ئیسلامی سیاسى له ئه نجام و خالى کۆتاییدا له گه ل سه له فیه تی ته کفیری و جهاده یه که ده گریته وه، به لام به شیوازی «ته کفیر» و «جهاد» کیشمه کیشی له گه ل ناکات، به لکوو به سیاست و کیشمه کیشی درپژخایهن و به کوناو ده رکردن «اختراق» و بلا بوونه وه به جومگه کانیدا بۆ داگیرکردنی له ناوه وه و رامه پینانى بۆ به نامه ئیسلامیه که.

سه له فی به گشتی سیاست ناکهن و «ته قییه» ناکهن، جا یان ته کفیری و جهاده یه و پى وایه ئه و دام و ده زگا مه ده نیه له ئیسلام ده رچوو و ده بیت به زه بری هیز بکریته به ئیسلامی، یان سه له فی مه نه جیه و پى وایه ناکریته دام و ده زگایه ک به سه رله به ری «ته کفیر» بکریته، و کاربه ده سستی له بهر ئه وه ی ناتوانیت و پى ناکریته هه ندیک حوکمی ئیسلامی جیه جى بکات به بى ورده کارى «ته کفیر» بکریته. به لام ئیسلامیه کان تیکه لی گه مه سیاسیه که و جهانه مۆدیرنه که و کیه رکى سیاسى و ئابووریه که ی بوون و فیری پراگماتیزمه که ی بوون (بۆیه ئیسلامی سیاسى - و تا کوو گرووپه جهاده یه کانیش - له لایه نیکه وه به ره مه میکی

مؤدیرینیتییه)، و ئامانجه ئیسلامیه کانیاں وه رگتیراوه بۆ بهرژه وه ندیه سیاسی و حیزبی و ئابووری و خیزانی و تاکه که سیه کانیاں، بییان وایه هه تا خویان له هه موو شتییک سوودمه ند بن؛ سوودی ئامانجه ئیسلامیه کانیاں تیدایه. سروشتی سهرده مه که وایه: بهرژه وه ندی جیی بنه ما و ئامانجی مه عنه ویی گرتووه ته وه یان له گه لیدا هاوماهییه ت بووه.

له روانگه یه کی پراگماتیسه وه؛ با بزاین هه ر یه که له ته وژی مه سه له فی مه نه جی و ته وژی ئیسلامی سیاسی تا چ راده یه که ده توانن بنه هه ره شه بۆسه ر ئایینه دی کۆمه لگای نوئ و کراوه و دام وده زگای مه ده نی و یاسا و ده ستووری نوئ و لیمان بگۆرن و «به ره له ژیر پیمان ده ربه یینن»:

گرووپیکی سه له فی تا راده یه کی زۆر نامۆ و دووره په ریز، که توانای دواندن سهرده مه که یان که مه، و زیاتر خه ریکی که له پووری «حه دیث» و زانسته ئیسلامیه ته قلیدییه کانیاں ترن، و سه رقالی توژیینه وه ی دانه-دانه ی «حه دیث» و «ئه ئه ر» کانن، و ته وژییک هه ر خه ریکی ئامۆژگاریی ئایینی بییت، و قوتابخانه یه که بییت و زیاتر به خه می ئه لقه ی ده رس وده ور و قوتایان و خویندکارانی خۆیه وه بییت، و پاریزگاری له «مه نه ج» بانگه وازی سه له فی بکات له به رامبه ر هه ر جو ره ته وژیکی سه له فی و ئیسلامی تردا، و خۆی دوور بگرییت له حیزبایه تی و ژبانی سیاسی، و هیچ کاریکی به کاری حیزبی و پارله مانی و حوکومه تییه وه نه بییت، و له پارله مانه وه کار نه کات له دژی هه ر چاکسازییه کی یاسایی و ده ستووری و کار نه کات بۆ به ئیسلامی کردنی یاساکان و ده ستوور؛ ئیتر بۆچی لئی بترسین و پیمان و بییت مه ترسییه کی حه قیه بۆسه ر داها توومان؟!

له به رامبه ره وه؛ ته وژیکی ریشه داری ئیسلامی سیاسی، له چه ند حیزب و ریکه ستنیک به دام وده زگای حیزبی و میدیایی و کۆمه لایه تییه وه پیک دیت، و هه ندیک له مانه رابردووییه کی ته کفیری و جیهادیی خه ستیان هه بووه و ئیسته ش سه رکرده و هیما و ده م وچاوی له و بابه ته و له و قوتابخانه جیهادییه تیدا بییت که به فیکری جیهادیی خۆیانه وه دانیشتون و هیچ پیداجوونه وه یه کی برپا جیهادییه کان و «موراچه عه» یه کیان نه کردووه (و جار وباریش به لیدوانه سه له فی-جیهادییه کانیاں کۆمه لگای کوردستانی شۆک ده که ن، و «ئه میر» هه که یشیان ئیحراج ده که ن!)، و ته وژییک فیری هه موو که مه یه کی ژبانی سیاسی و حیزبایه تی و هاوپه یمانیه سیاسییه کان و هه موو پراگماتیسمیک بووییت، له گه ل هیز و ده ولته هاوئامانج و هاوبه رژه وه ندیه کانیاں ده وروبه ر په یوه ندی و دۆستایه تی له سه ر بنه مای ئایدیۆلۆجیا و بهرژه وه ندی هه بییت، و خیرا-خیرا بانگخواز و «واعیز» و که سیتییه ئایینییه جه ماوهریه کانیاں بابه پیشه وه بۆ کینه ریکی کۆکردنه وه ی ده نگی جه ماوهری ئاییندار، و له پارله مان و لیژنه کانیاں به رده وام له خه می ئامانجه ئیسلامیه کاندا بن، و خه ریکی ده ره یئانی پرۆژه یاسای و بن که خزمه ت به ئامانجه ئایینییه کانیاں بکات، و له په رله ماندا به ره دروست بکه ن بۆ دژایه تی هه ر چاکسازییه کی یاسایی که له گه ل تیروانین و یاسا و ریسای ئایینی ئه وان نه گونجییت، و مه لا و بانگخواز و موحامی و چالاکیوانی ئیسلامی بگه یه ننه په رله مان و لیژنه ی نووسینه وه ی ده ستوور و له ویوه کۆنترۆلی ئاراسته ی نووسینی ده ستوور بکه ن و ده ستکاری عه قلی یاسادانا بکه ن

و له پوه نه خشه و ریگه و سنوور بو داهاتوو و تایندهی باری یاسایی و شارستانیمان و نازادیه کامنان و مافه کامنان دابنن، و له دهستووردا داوی وا بنینهوه که بنهما و جپییه کی دهستووریان هه بیته تا له ریگه یه وه له داهاتوویه کی دوور یان نزیکدا بتوانن هه رچی له یاسادانانه عیراقی و کوردستانیه کان له گه ل شه ریعت و حوکمه نه گوره کانی نه گونجیت هه مواری بکه نه وه و بیگونجینن له گه ل نه وانه، به لکوو داویکی وایان له دهستووردا به پهستان و هیرشه ئابینه کانیان و چاوترسین کردنی ئابینی حیزب و په رله مانتاره عه لمانیه کان (به لیدوانی بانگخوازه کانیان و هیرشی راگه یاندنه ئیسلامیه سیبه ر و میللیه که یان) چه سپاند که له ریگه یه وه ده کریت له داهاتوو دا شه ریعت بکریته نه و سه رچاوه سه ره کیه ی یاسادانان که دادوهی دادگا ده شیته و ده بیته سه ره تا له شه ریعت تا بو حوکمی کرده وه کان و مامه له کان و باره شارستانیه کان بگه ریته و دواي نه بوونی حوکمه که ی له شه ریعت تا ئینجا له سه رچاوه لاهه کیه کانه دا بو ی بگه ریته که یه کیکیان یاسا عیراقی و کوردستانیه کان ده بیته! به م شیوه یه ش یاسادانان هاوشیوه ی یاسادانانی ئیسلامی لی دیت له کوماری ئیسلامی ئیران و شانشینی سوعودی! که به پیی دهستوور شه ریعت سه رچاوه ی سه ره کیه، و سه رچاوه کانی تری وه کوو عورف و فه رمان و بریاره بالاکان ده بنه سه رچاوه ی لاهه کی. نه وه ش دواي نه وه ی به شیکی تر له وه به ره ئیسلامیه سیاسییه و چه ند که سایه تی و ده م و چاویکی تریان له ناوه ندی ده ولته تی فیدرالی - که له وی وه کوو ئیسلامی سیاسی زورینه یشن - پیشتر «دهستووری عیراق» یشیان له سه ر هه مان شیوه دارشتوو، و نه وه دهستووره عیراقیه ش بوو به مه شخه ل و بنچینه و ده ق و سه رچاوه بو ره شنوو سی دهستووری هه ریتمیش...؛ نه وژمیکی له وه شیوه یه له په رله مان و حوکومه ت و هه تاکوو راگه یاندنه وه و به به که لکه پینانی نامرازی ئابینی و کومه لایه تی کیشمه کیشمان له گه ل بکات و به رنامه و نه خشه ی ئایدیولۆجیایی خو ی بچه سپینیت؛ پیویسته و جیی خو یه تی لیی بترسین و به مه ترسیی بزاینن بو سه ر داهاتوو مان وه کوو به ره ی ده ولته تی مه دهنی و عه لمانی و کومه لگای مه دهنی و کراوه.

مه ترسیدارترین ته وژمی سه له فی؛ ته وژمه جهاده یه که و - بو نه ونه - بنه مای «حاکمییه ت» هه خوییه که یه تی. ده ی ئیسلامی سیاسی نه و ته وژمه و نه وه بنه مایه یشی گه یاندوو هه ته ناو په رله مان و لیژنه ی نووسینه وه ی دهستووریش! کاتی خو ی، سالی ۲۰۱۵، که ده ستاوده ستی کیشه ی دهستوور و چه سپاندنی ره شنوو سه که ی گه رم بوو، حیزبه ئیسلامیه کانیش وه کوو حیزبه نائیسلامیه کان نوینه ری خو یان له لیژنه ی دهستوور راگه یاند. «کومه لی ئیسلامی» که سیکی به ناوی (دانا دارا حسین) دیاری کردبوو، که له بنه رته دا راویژکاری یاسایی په رله مان بوو، و وه کوو نوینه ری کومه لی ئیسلامی له لیژنه ی دهستووردا ده ست به کارابوو. لیدوانیکی نه م نوینه ره ی کومه لی ئیسلامی له کاتی خویدا زور سه رنجی منی راکیشا و به لاهه وه راجله کینه ر بوو (هه ر نه و کات له سه ری نووسیومه). نه ویش نه وه بوو له په راویزی مشتومر له سه ر بنه مای «شه ریعت سه رچاوه ی سه ره کیی یاسادانان بیت» له ره شنوو سه که دا، ناوبراو لیدوانی دا و وتی: ئیمه (یانی وه کوو کومه لی ئیسلامی) داوامان وایه شه ریعت «تاکه سه رچاوه ی یاسادانان بیت نه ک ته نها» «سه رچاوه ی سه ره کی»، به لام - وه کوو بلیت - ئیمه سازان و گونجان ده که یین و له به ر کوده نگی به برگی «سه رچاوه ی

سه ره کی» رازی ده بین! ئەم قسه یه له سه ره تاوه وا دیته پيش چاو كه جوړه ته كتيكيكه له مامه له و داواكاریدا باوه كاتيك داواكار زیاتر له داواكهی خوئی داوا دهكات بو ئهوهی لایه نی به رامبه ر ئه گهر كه متریشی دانا و ریکه وتنی له سه ر کرا؛ داواکاریه بنه پره تیه كه هه ر مسوگه ر بیته. ئه گهر وا نه بیته؛ ئه و لیدوانه ی نوینه ره كه ی كۆمه لئى ئیسلامی و ئەندامی لیژنه ی نووسینه وه ی ده ستوور ته واو بئ جئ بوو، چونكه ته نانه ت له ده ولته كه ی پیغه مبه ری ئیسلام و ئیسته ش له ده ولته تی سوعوودیدا شه ریعه ت تاكه سه رچاوه ی یاسا دانان نیه، و هه میشه عورف و فه رمان و برپاره بالاکان ده بنه ته واو كه ر و سه رچاوه ی لاهه کی له كاتی نه بوونی ده قی شه رعی و بنه مای شه رعیدا، له یاسای ده ولته تی سوعوودیشدا شه ریعه ت یان قورئان و هه دیته سه رچاوه ی سه ره کیی یاسا دانانه، و ئیتر فه رمان و «مه رسووم» ی شای سوعوودییه و عورف سه رچاوه ی لاهه کین. و هه یچ كاتیک نه بووه و نه كراوه شه ریعه ت تاكه سه رچاوه ی یاسا دانان بیته، چونكه شه ریعه ت - هه رچه ند ناو نیشانیکی پان و پوړ و ته م و مژاویه - نا توانیته هه موو بابه ته كان بگریته وه. ئه ی ئەم قسه یه له كوئیه دیت؟ دوا ی پیداجوونه وه ی كوئی هه لوئسته كه؛ بۆم ده ركه وت ئه و داواکاریه خه یالیه ی «تاكه سه رچاوه» ی یاسا له هه مان بنه مای «حاكیمیه ت» ی خوا یی سه له فیه تی جیهادی سه رچاوه ده گریته كه پیداغری له سه ر ئه وه ده كات «حوكم» دان و «حوكم» كردن هه ر بو خوا یه و یه كیکه له شته تاییه ته كان به پله ی خوا یه تیه وه (وه كوو خولقاندن، و په رستراوی). بۆیه ئەندامه كه ی «جه ماعه» ی ئیسلامی كاتیک لیدوانه ئیسلامیه كه ی ده دات و داواکاریه ئیسلامیه كه ی روون ده كاته وه؛ سروشتیه كه سنووری كۆتایی داواکاریه كه ی ئه وه بیته شه ریعه ت (و «حوكم» ی خوا) تاكه سه رچاوه ی یاسا دانان بیته. فیکری له م شیویه له په رله مان و لیژنه ی ده ستووردا له كاردا بیته و عه قلیه تی سه له فی-جیهادی گه یشتیته په رله مان و ده ستوور و ئاسایی بیته؛ ئیتر ترس له سه له فیه تی بئ ئاگا له په رله مان بوچی؟! ئیتر بوچی مه ترسیی ئیسلامی سیاسی گه وره تر نیه له مه ترسیی سه له فیه ت؟!

به ئەزموونیش بۆمان ده ركه وت ئەم ته وژمه سه له فیه مه نه جیه له هه ر ولاتیك كه مترین په یوه ندیی به به رنامه ی سیاسی گومانای و ئه جیندای ولاتانی ده روبه ر و رژیتمگه لی ده ره کیی ده ست تی وه رده ره وه ده بیته، به به راورد به ره وت و حیزبه كانی ئیسلامی سیاسی و گرووپ و ریکخستنه كانی ته وژمی جیهادی. له م لایه نه وه ته وژمی سه له فیه مه نه جیه زور باشته ره چوو له حیزب و لایه نه - بو نمونه - ئیخوانیه كان. كاتیکیش كوردستان شه ری داعشی له سه ر بوو؛ ده مان بینی هه ندیک فه قئ و مه لای سه له فیه مه نه جیه ئاماده و به شداری شه ر بوون شان-به-شانی پيشمه رگه ی كوردستان، به لام هه ندیک سه ركرده ی كۆمه لئى ئیسلامی دوراودوور له گه ل داعش یه كتریان ده دواند و یه كتریان ده ناسیه وه و ئاماده ی گه ف و گو و دان و ستان بوون.

ئەنجام:

لە بەدواداچوون و شىكارىيەكانى ئەم توڭزىنەۋەىدە، چەند شىۋەيەك لە بەگەرخستىن و بەكارهينانى تىرم و پۇلىنى «سەلەفى» بە پالئەر و مەبەستى جۇراوجۇر، دەرکەوتىن، كە بە جۇرىك لە ھەلەبىژى و بەھەلەدابدردن و شىۋاندىن دارپىژراون و دەتوانن دەرکى شىۋا و دوور لە واقىع بۇ دياردەكە بسازىن:

- لە ھۆشيارىيى مىللى و زاراۋەى گشتىدا؛ زۇر جار پىيازى سەلەفىەت تەنھا لە يەكلىك لە بزوتتەۋەكانىدا كە ۋەھابىيەتە كورت دەكرىتەۋە. ئەم سەلەفىەتە ۋەھابىيە ئىستە لە چەند تەۋژمىك پىك دىت، بەلام بەزۇرى بە تەۋژمە مەنھەجىيەكە دەوترىت «سەلەفى». ئەم سەلەفىەتە مەنھەجىيەكە لە چەند بالىك پىك دىت، بەلام تەنھا بالە مەدخەلىيەكەى ۋەكوو «سەلەفىەت» ئاماژەى بۇ دەكرىت. و بەو شىۋەيە سەلەفىەتى تەكفىرىيەكان و جىھادىيەكان و ئىسلامى سىياسى پەردەى بەسەردا دەدرىت، تەنھا لەبەر ئەۋەى باۋ نىيە پىيان بوترىت «سەلەفى».

- لايەنە سەلەفىەكە بۇ خۇى دان بەۋەدا نانىت سەلەفىەت فىرقەيەكە، و بەلكوو بە ھەمان «مەنھەجى سەلەفى» و بە بەرنامەى كار و فىكرى پىغەمبەر و ھاۋەلانى، يان بنەماى گشتى «گەرانەۋە بۇ دەقەكانى قورئان و ھەدىث» پىناسەى دەكات، يان تەنھا ۋەكوو «بانگەۋازى سەلەفى» ناۋى دەبات، و پەگورپىشە و پىشىنە و بنچىنە ھەنەلى و تەيمى و ۋەھابىيەكەى و مېژوۋە فىرقەيى و سىياسىيەكەى لە بىر دەباتەۋە.

- لە راگەياندىنى ئىرانىدا «تەۋژمى سەلەفى» زياتر ئاماژەيە بۇ گروپپە جىھادىيەكان و تەۋژمى سەلەفى-جىھادى و تەكفىرى، بە ئامانجگەلىكى فىكرى و مەزھەبى و سىياسى.

- كاتىكىش لە ناۋەندى پۇشنىرىيى كوردىدا «سەلەفىەت» و «تەۋژمى سەلەفى» بۇ ئاماژە بۇ كۆى تەۋژمە ئىسلامىيە رەسەنخواز و فەندەمىنتالىستەكە و سەلەفىەتە گشتىيەكە بەكاردىت؛ ئەم گوتارە سەرکەوتوو نانىت لە گەياندىنى پەيامەكەدا، چونكە لە زمانى راگەياندىن و ھۆشيارىيى جەماۋەردا «سەلەفى» ئاماژەيە بۇ تەۋژمى سەلەفىي مەنھەجى و بەتايىبەتى بالە مەدخەلىيەكەى.

- جارى و ايش ھەيە دەرکى تەۋژمى سەلەفى-جىھادى ئەۋەندە سادەدەدەكرىتەۋە كە تەنھا بە «سەلەفى» ئاماژەى بۇ دەكرىت، يان ھەموو سەلەفىەت بە سەلەفى-جىھادىيى ناچالاک و «خەوتوو» دەزانرىت. و ھۆشيارىيى پىويست لە ئاست جىاۋازىيە چارەنووسسازەكانى سەلەفىەتى جىھادى و سەلەفىەتى مەنھەجىدا نىيە.

- لەژىر ناۋنىشانى «مەترسىي سەلەفىەت» دا گوتارى ئىسلامى سىياسى، و ھاۋكار لەگەلىدا چاودررى عەلمانىش، ھەموو چاۋپىكىان لەسەر سەلەفىەتى مەنھەجىيە، و مەترسىي درىژخايەن و كارىگەرى ئىسلامى سىياسى - كە جۇرە سەلەفىەتتىكى سىياسى و «ھەرەكى» - لە بىر دەچىتەۋە كە تۋانىۋىيەتى كىشمەكىش و چالاکى و كارايىيەكەى بباتە ناۋ پەرلەمان و پروسە چارەنووسسازەكانى ۋەكوو نووسىنەۋەى دەستۋورەۋە.

په‌راويز:

- (۱) «اختلف المسلمون عشرة أصناف...». الأشعري، مقالات الإسلاميين. ج. ۱، ص. ۲۵.
- (۲) ئه‌وه‌ش له پيشه‌كويه‌ كيدا ده‌رباره‌ى «علم الفرق»، كه وه‌كوو ده‌روازه‌يه‌ك بو چاپى كتيبى «التبصير»ى (ئه‌بولموظه‌فهرى ئيسفه‌رايينى) نووسيويه‌تى. پروانه: الإسفرايينى، التبصير في الدين. ص. ۱۶.
- (۳) پروانه: خراسانى، ماهيت و چيستى سلفى‌گرى جديد.
- (۴) پروانه: عليار، تاريخچه دعوت سلفى.
- (۵) پروانه: عليار، انشعابات اصلى سلفيه.
- (۶) ده‌رباره‌ى فيكرى (مه‌ودودى) و - به‌تاييه‌تى - باس‌وخواسه‌كانى يه‌كتابه‌رستى، پروانه‌ره ئه‌م ليكۆلينه‌وه‌يه‌ى (عه‌لى ئه‌ميرخانى) به‌ ناو‌نیشانى «ئه‌بولئه‌علاى مه‌ودودى، و ته‌وژمى سه‌له‌فيه‌تى نوئى»: اميرخانى، ابوالاعلى مودودى و جريان نوسلفى‌گرى. ص.ص. ۱۴۳-۱۴۸.
- (۷) پروانه: جهانى، تأثير اقليت‌گرایی مذهبی. ص.ص. ۲۱-۲۷.
- (۸) مه‌لا به‌ختيار-به‌شى ليكۆلينه‌وه‌ى ناوه‌ندى رۆشنگه‌رى چاودېر، دوورپانى ديموكراسى و سه‌له‌فيه‌ت. پيشه‌كى، ل. ۹. هه‌روه‌ها پروانه: موسه‌ننا و سه‌له‌فيه‌ت، ل. ۴۶. له به‌شى «سه‌ره‌له‌دانى سه‌له‌فيه‌ت»يشدا شتيك له ميژووى سه‌له‌فيه‌ت و پابردووى له پيازى (ئه‌هلى حه‌ديث) و (حه‌نبه‌ليه‌ت) و (ته‌يمييه‌ت) و (وه‌هبايه‌ت) يادخراوه‌ته‌وه. ل. ۱۲۷-۱۲۹.
- (۹) پيشتريش له‌سه‌ر ئه‌م جياوازى و ناكوكيانه‌ى نيوان سه‌له‌فيه‌تى جيهادى و سه‌له‌فيه‌تى مه‌نه‌جى رۆشتووم. به‌تاييه‌تى پروانه: پينجوئنى، سه‌له‌فيه‌تى جيهادى قه‌ده‌غه‌ بكه‌ن!.
- (۱۰) بو نمونه؛ پروانه: پينجوئنى، سه‌له‌فيه‌كانى كوردستان.

سه‌ر چاوه‌کان:

الإسفرایینی، أبو المظفر، التبصیر فی الدین وتمییز الفرقة الناجية عن الفرق الهالکین. تصحیح وضبط: محمد زاهد الکوثری. تقدیم: محمود محمد الخضیری. القاهرة: مطبعة الأنوار المحمدية. ۱۹۴۰.

الأشعري، أبو الحسن، مقالات الإسلاميين واختلاف المصلين. تحقیق: نعیم زرزور. بیروت: المكتبة العصرية. الطبعة الأولى، ۲۰۰۵.

امیرخانی، علی، ابوالاعلی مودودی و جریان نوسلفی‌گری. (معرفت کلامی)، سال اول، شماره سوم، پاییز ۱۳۸۹.

پینجویینی، سه‌روه‌ر:

— سه‌له‌فیه‌تی جیهادی قه‌ده‌غه بکه‌ن! هه‌فته‌نامه‌ی (باس)، ژ. (۳۹۵)، ۲۸/۸/۲۰۱۸. ل. ۱۲. (باس‌نیوز)، ۲۰۱۸/۹/۳.

<https://www.basnews.com/so/babat/463208>

— سه‌له‌فیه‌کانی کوردستان. ۲۰۱۲. بلوگی نووسه‌ر:

<http://sarwar-penjweni.blogspot.com/2012/02/blog-post.html>

جهانی، محمد، تأثیر اقلیت‌گرایی مذهبی بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران. فصلنامه (آفاق امنیت)، دوره ۶، شماره ۲۰، پاییز ۱۳۹۲.

https://ps.ihu.ac.ir/article_200437.html

چاودری، ناوه‌ندی رۆشنگه‌ریی- (به‌شی لی‌کۆلینیه‌وه)، دووریانی دیموکراسی و سه‌له‌فیه‌ت: زنجیره لی‌کۆلینیه‌وه‌یه‌ک له‌سه‌ر وه‌لامه‌کانی موسه‌ننا ئه‌مین. پیشه‌کی: مه‌لا به‌ختیار. سلیمان: ناوه‌ندی رۆشنگه‌ریی چاودری. ۲۰۱۴.

خراسانی، دکتر رضا، «ماهیت و چیستی سلفی‌گری جدید و پی‌آمدهای سیاسی آن بر جمهوری اسلامی ایران». مجموعه مقالات کنگره جهانی «جریان‌های افراطی و تکفیری از دیدگاه علمای اسلام»، جلد هفتم، قم: دارالاعلام مدرسه اهل‌البیت، چاپ اول، ۲۰۱۵/۲/۱۵. (راسخون). ۲۰۱۶/۱۲/۸.

[/http://rasekhoon.net/article/show/1236949](http://rasekhoon.net/article/show/1236949)

علی‌ار، ناصر:

— «انشعابات اصلی سلفیه در سطح جهانی». (سلفیت). ۲۰۰۶/۷/۱.

http://selePye.persianguig.com/document/SelePye/new_page_8.htm

— «تاریخچه دعوت سلفی». (سلفیت). ۲۰۰۶/۷/۱.

http://selePye.persianguig.com/document/SelePye/new_page_7.htm